

Dr Margareta Bašaragin, doktorirala 2017. u Centru za rodne studije ACIMSI UNS u Novom Sadu. Doktorska disertacija: *Interakcija roda, jezika i kulture u formiranju identiteta učenica osmog razreda osnovne škole u procesu dvojezične nastave u Vojvodini* (Novi Sad: Fondacija Bogumil Hrabak VANU, 2019). Usavršavala se (u okviru Erasmus Mundus Sigma Agile projekta školske 2015/16) u Centru za transdisciplinarne studije roda na Humboldtovom univerzitetu u Berlinu, Nemačka. Poverenica je ogranka novosadskog Udruženja „Ženske studije i istraživanja“ u Subotici od 2020. godine. Dobitnica nagrade „Anđelka Milić 2022“

Do sada je objavila knjige *Rod, kultura i diskurs razgovora u razredu* (2019, Fond. ak. B. Hrabaka, VANU, N. Sad), *Znamenite Jevrejke Subotice* (2020, ŽSI i Fut. pub, N. Sad), *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afežeovke* (2021, ŽSI i Fut. pub, N. Sad) i uredila tokom 2021. godine: *Starost i rod u vremenu i prostoru; Sonja Licht: životna priča* (ŽSI i Fut. pub, N. Sad).

Udruženje „Ženske studije i istraživanja“
www.zenskestudije.org.rs

Futura publikacije
www.neusatz.rs
office@neusatz.rs

Ženske studije u Subotici

Ženske studije u Subotici

priredila
Margareta Bašaragin

Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije

Ženske studije u Subotici

Privedila
Margareta Bašaragin

Novi Sad, 2022.

Izdaju: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije
Za izdavača: prof. dr Svenka Savić
Naziv: Ženske studije u Subotici
Priredivačica: dr Margareta Bašaragin
Recenzentkinje: prof. dr Vera Vasić i dr Silvia Dražić
Lektura i korektura: Margareta Bašaragin
Prelom, dizajn i naslovna stranica: Relja Dražić
Fotografije: Dokumentacija ŽSI i Dragutin Bećar,
Foto na koricama Augustin Juriga 2020

Stavovi i mišljenja priređivačice izneti u ovoj publikaciji ne izražavaju nužno i stavove donatora Rekonstrukcije ženski fond, Beograd.

Finansijska podrška Rekonstrukcije Ženski fond, Beograd.

Zahvaljujemo Rekonstrukciji Ženski fond na finansijskoj podršci za realizaciju projekta „Ženske studije posle 25 godina”, Savremenoj galeriji Subotica, u čijem prostoru su se održavala predavanja, i predavačicama: dr Mirjani Dokmanović, dr Jasminka Dulić, msr Jasni Jovićević, prof. emeritus Kata-lin Kaić, dr Sanji Kojić Mladenov, prof. dr Maji Korać, dr Dragana Pejović, dr Sari Savić, msr Neli Tonković, Staši Zajović na predavanjima, literaturi i ljudskoj toplini, kao i *Magločistaču*, TV Subotici i Dragutinu Bećaru za međijsku podršku tokom realizacije projekta. Posebnu zahvalnost upućujemo svim polaznicama programa.

Profesorici Svenki Savić zahvaljujem na korisnim sugestijama i komentarima tokom izrade ove publikacije.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад
доступно на www.bms.rs

SADRŽAJ

1.0. UVOD // 5
1.1. O Ženskim studijama // 5
1.2. Ženske studije u Subotici: 1997-2004. // 7
2.0. ŽENSKE STUDIJE DANAS U SUBOTICI: 2021-2022. //10
2.1. Prvi ciklus „Ženske studije posle 25 godina“: maj-juli 2022. // 10
2.2. Drugi ciklus „Ženske studije u Subotici“: oktobar-decembar 2022. //10
2.2.1. Pripremne aktivnosti // 11
2.2.2 Izvođenje programa // 12
2.2.2.1. Teme i sažeci predavanja // 18
2.2.2.2. Izlaganja polaznica // 41
2.2.2.3. Završni radovi polaznica // 42
2.2.3. Završni događaj: dodela sertifikata // 49
2.2.3.1 Evaluacija // 49
3.0. MEDIJSKA PREZENTACIJA ŽENSKE STUDIJE U SUBOTICI: 2021-2022. // 52
4.0. ZAKLJUČAK // 54
5.0 PREPORUKE // 56
6.0. PRILOZI // 57
Prilog 1: Prilog 1. Spisak objavljenih knjiga Udruženja „Ženske studije i istraživanja“ (ŽSI) // 57
Prilog 2: Konkurs za Ženske studije u Subotici // 60
Prilog 3: Podeljena literatura // 61
Prilog 4: Anketa sa polaznicama // 64
Prilog 5: Uputstvo za tehničku pripremu teksta // 68
Prilog 6: Uputstvo za pisanje sažetka // 71
Prilog 7: Uputstvo za pisanje prikaza knjiga // 73
Prilog 8: Evaluacioni list // 77

1.0. UVOD

1.1. O Ženskim studijama

Ove godine Udruženje „Ženske studije i istraživanja” Novi Sad (ŽSI) (<http://www.zenskestudije.org.rs>) obeležava 25 godina postojanja (1997-2022). ŽSI je interdisciplinarni visokoškolski obrazovni program, alternativni akademskom programu u Srbiji, koji objedinjuje nastavu, istraživanje, izdavaštvo i dokumentaciju o ženama u jedinstveni program za žene (i muškarce), sa ciljem poboljšanja položaja žena iz različitih nacionalnih zajednica (pre svega u Vojvodini), sa posebnim akcentom na grupe sa manje društvene moći.

U Udruženju „Ženske studije i istraživanja” (ŽSI) danas postoje četiri osnovna programa: Naučnoistraživački, Obrazovni, Izdavački i Dokumentacioni program. Ono što ovaj program razlikuje od ostalih ženskih studija u zemlji jeste intenzivan istraživački rad na dugoročnim projektima, po kojima je Udruženje prepoznato kao specifično u širem doprinosu društvu: Životne priče žena iz nacionalnih zajednica u Vojvodini, Rod i jezik, Feministička teologija i Romologija. Projekat Znamenite žene Novog Sada postao je inspiracija mnogim udruženjima i aktivistima, koji su organizovali posebne aktivnosti u raznim gradovima Pokrajine (jedan od gradova je i grad Subotica).

Istraživački rezultati su sakupljani i predstavljeni javnosti u obliku knjiga – ukupno 34 knjige za vremenski period od 25 godina studioznog rada (1997–2022) (Prilog 1).

Nastava se u ŽSI odvijala (1997–2008) kao visokoškolski (prvo dvogodišnji, a kasnije jednosemestralni) interdisciplinarni obrazovni program, alternativan akademskom. Nastava je realizovana kroz obavezna predavanja i izborne aktivnosti (radionice, tribine, ulične i druge aktivističke akcije). Tokom navedenog perioda, ukupno je održano više od osam stotina nastavnih jedinica nastave kroz raznovrsne tematske cikluse: žene i mediji, feministička teologija, teorije roda, ginokritika, jezik i rod, feministička ekonomija, ženski pokreti, ljudska prava i nasilje nad ženama, žensko zdravlje, lezbejska egzistencija, nenasilna komunikacija, žene u politici, životne priče raznih savremenica (Neda Božinović, Jelica Rajačić Čapaković, Sonja Licht, Svenka Savić, Erika Marjaš i druge).

Tema položaja žena u društvu dobila je akademski pomak. Uspele smo da jedan alternativni visokoškolski program za žene i o ženama ‘umestimo’ u redovno visokoškolsko obrazovanje na Univerzitetu u Novom Sadu, u okviru ACIMSI Centra za rodne studije (CRS) (od školske 2004/05. do 31. 1. 2020. godine). Ovdje se najpre realizuju magistarske i specijalističke studije iz oblasti rodnih studija,

a kasnije, od 2008. godine, realizuju se i master i doktorske studije. Koordinatorke Centra za rodne studije bile su: Svenka Savić (2003–2008. i 2012–2016), Slobodanka Markov (2008–2010), Vera Vasić (2010–2012), Vladislava Gordić Petković (2016–2021). Polaznice i polaznici Centra za rodne studije bili su iz raznih jugoslovenskih centara, pa se ovaj program može smatrati regionalnim. Nastava se odvijala na jezicima zemalja regiona, ponekad i na stranim jezicima (uglavnom na engleskom jeziku).

Svenka Savić

Koordinatorke ACIMSI Centra za rodne studije:
Slobodanka Markov

Vera Vasić

Vladislava Gordić Petković

1.2. Ženske studije u Subotici: 1997-2004.

Mogu se uočiti dva vremenska perioda postojanja interdisciplinarnih visokoškolskih Ženskih studija u Subotici:

- krajem 20. veka i
- početkom treće decenije 21. veka.

Vremenski period između istaknutih granica predstavlja prostor tištine kada je ovaj program u pitanju. Bilo je dovoljno razloga da u Subotici svoj rad započne akademski alternativni interdisciplinarni program o ženama i za žene, zato što su u tom gradu već uspešno radili Ekonomski fakultet (osnovan 1960) i Građevinski fakultet (osnovan 1974) Univerziteta u Novom Sadu, zatim Visoka tehnička škola strukovnih studija (osnovana 1960) i Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera (osnovana 1973), na kojima je dominantna ženska studentska populacija i koja bi potencijalno mogla biti zainteresovana i za pitanja kojima se bave Ženske studije (navedeno se naravno pokazalo tačnim).

Kraj 20 veka. Tokom tri decenije postojanja ovog visokoškolskog programa, Ženske studije u regionu se danas u praksi realizuju kao mreža obrazovnih programa u nekoliko gradova bivše Jugoslavije i Republike Srbije, koju su aktivno gradile predavačice zajedno sa polaznicama u Beogradu, Zagrebu, Novom Sadu i Subotici.

Prof. emerita Svenka Savić u poslednjoj deceniji 20. veka, uz finansijsku podršku Fonda za otvoreno društvo osniva nevladine ženske organizacije (NGO) u Vojvodini, među kojima najpre Udruženje „Ženske studije i istraživanja“ (ŽSI) u Novom Sadu, a zatim motiviše žene da osnuju Udruženje „Ženske studije i stvaralaštvo“ (ŽSS) u Subotici – Jasminku Dulić sa saradnicama.

Pomenuto Udruženje u Subotici (kasnije Centar za ženske studije (CŽS) radi osam godina (1997–2004) i vodi ga Jasminka Dulić sa saradnicama (Mirjanom Dokmanović i Slavicom Mamužić), sa ciljem da kroz aktivnosti – kakav je edukativni visokoškolski obrazovni program – realizuju i naučna istraživanja:

- proučavanje i istraživanje društvenog statusa žena kako bi se njihovo prisustvo u društvu učinilo vidljivim (posebno u umetnosti, kulturi, nauci, privredi i sl.);
- artikulisanje interesa, stavova i specifičnosti žena;
- unapređivanje i produbljivanje stručne i pedagoške aktivnosti vezane za društveni status žena;
- identifikovanje, definisanje, utvrđivanje, afirmisanje i društveno promovisanje snaga ženskih sposobnosti, kreativnosti i izražavanje ponosa zbog toga;
- obrazovanje i edukacija žena sa ciljem njihove društvene afirmacije.

Najvažnije aktivnosti Udruženja „Ženske studije i stvaralaštvo“ u Subotici bile su sledeće: obrazovanje za ženska ljudska prava i unapređenje položaja žena, istraživanja, promocija ženskih ljudskih prava i ženskih studija u javnosti i umrežavanje, osmišljavanje projekata sa ciljem razvoja lokalne zajednice (u sa-

radnji sa drugim organizacijama civilnog društva u Subotici i Vojvodini).

Treća decenija 21. veka – razlozi za postojanje visokoškolskog programa za žene i o ženama, alternativnog akademskom, ostaju isti. Sada se akademski prostor proširio i na Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku Univerziteta u Novom Sadu (osnovan 2006. godine, mađ. Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar), na kom se u najvećem postotku obrazuju studentkinje.

Tokom 2020. godine započinje novi period (opet na inicijativu Svenke Savić, koordinatorke ŽSI u Novom Sadu) – Udruženje „Ženske studije i istraživanja“ proširuje organizacionu strukturu, uvođenjem podružnica u pojedinim gradovima Vojvodine. Prva podružnica Udruženja osniva se u Subotici – dr Margareta Bašaragin koordinira Podružnicom i ostvaruje različit inventar aktivnosti. Dr Margareta Bašaragin je u Podružnici do danas realizovala tri istraživačka projekta – javnosti predstavljena štampanim publikacijama čije su teme vezane za lokalnu problematiku grada Subotice. Teorijski okviri istraživanja i projekata vezani su za svetske tokove ženskih i rodnih studija, na kojima je M. Bašaragin uspešno doktorirala 2016. godine:

– „Znamenite Jevrejke Subotice“ (2020)

Finansijska podrška: Grad Subotica, Republika Srbija.

„Znamenite Jevrejke Subotice – životna priča Sonje Licht“ (2021)

Finansijska podrška: Savez jevrejskih opština Srbije, Beograd, Republika Srbija.

„Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke, afežeovke“ (2021)

Finansijska podrška: Rekonstrukcija Ženski fond, Beograd.

Znamenite
Jevrejke
Subotice

Ženske studije i istraživanja & Futura publikacije

Znamenite Jevrejke
Subotice - životna priča
Sonje Licht

Antifašistkinje Subotice:
skojevke, partizanke i afežeovke

Antifašistkinje Subotice:
skojevke, partizanke,
afežeovke

Za navedene uspešne aktivnosti Udruženje „Ženske studije i istraživanja“ predložilo je dr Margaretu Bašaragin za nagradu „Andelka Milić“ (2022), koju dodeljuje Sekcija za feministička istraživanja i kritičke studije maskuliniteta (Se-Fem) u Beogradu, za podršku razvoju stvaranja znanja iz oblasti feminističkih i rodnih studija u Srbiji (teorija i istraživanja) kao autorka (*Antifašistkinje Subotice*) i urednica knjiga (*Životna priča Sonje Licht, Starost i rod u vremenu i prostoru*, sve objavljene 2021. godine, u izdanju ŽSI i Futura publikacija, Novi Sad).

Osim istraživačko-izdavačke delatnosti rad Podružnice je uvek aktivistički – obeležavanje značajnih datuma iz istorije žena (godišnjice stradanja u Žutoj kuću, 8. mart), održavanje predavanja u vezi sa znamenitim ženama (Roza Luksemburg), zagovaranje za upotrebu rodno osetljivog jezika, promocije knjiga i sl. u Subotici.

Podružnica sarađuje sa lokalnim medijima (sajt Magločistač, novine Subotičke novine, sajt Grad Subotica, TV Subotica, TV Yu Eco i dr.) koji najavljuju aktivnosti i izveštavaju.

Uspostavljena je stabilna saradnja i sa lokalnim institucijama (Istorijski arhiv Subotica, Gradska biblioteka Subotica, Savremena galerija Subotica) i udruženjima (Jevrejska opština Subotica).

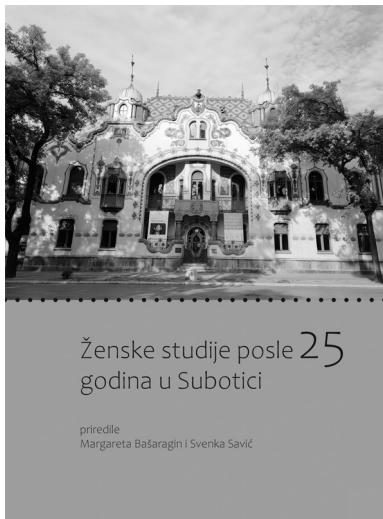
2.0. ŽENSKE STUDIJE DANAS U SUBOTICI: 2021-2022.

2.1. Prvi ciklus „Ženske studije posle 25 godina“: maj-juli 2022.

Alternativni, interdisciplinarni visokoškolski obrazovni program Ženskih studija tokom 2022. godine realizovale smo kao sticanje teorijskog i metodološkog znanja iz ženskih i rodnih studija, povezano sa lokalnim aktivnostima i istraživanjima, s fokusom na doprinosima žena kulturnom, umetničkom, naučnom, političkom i društvenom životu grada Subotice.

Tokom 2022. godine Rekonstrukcija ženski fond Beograd finansira realizaciju alternativnog visokoškolskog obrazovnog programa „Ženske studije posle 25 godina“ u Podružnici Udruženja „Ženske studije i istraživanja“ Novi Sad (ŽSI) u Subotici. Namera nam je bila održavanje kontinuiteta sa prethodnicama i istorijatom u mreži Ženskih studija u Vojvodini, Srbiji i regionu i svojevrsno obeležavanje 25 godina od osnivanja ŽSI. Ukupno 12 od 22 prijavljene polaznice završilo je obrazovni program, odn. napisale su završni rad i stekle sertifikat.

Izveštaj o dogodenem štampan je u obliku istoimene brošure (M. Bašaragin i S. Savić, Fut. publ. i ŽSI, N. Sad, 2022) i poslužio je kao moćan poziv mnogim ženama da se jave sa željom da pohađaju Ženske studije u novom ciklusu. To nas je još više osnažilo u odluci da Ženske studije organizujemo u kontinuitetu.

Ženske studije posle 25 godina

2.2. Drugi ciklus „Ženske studije u Subotici“: oktobar-decembar 2022.

Drugi ciklus pod nazivom „Ženske studije u Subotici“ imao je za cilj da kroz edukativni program Ženskih studija nastavimo proces obrazovanja grupa polaznica, a budućih saradnica u aktivnostima NGO, koje će nadalje poraditi na osnaživanju i edukaciji drugih i omogućiti tako održavanje kontinuiteta sa istrijatom i prethodnicama Ženskih studija u Subotici, Vojvodini i Srbiji (regionu), s jedne strane, i umrežavanje aktivistkinja i ekspertkinja (predavačica), sa druge strane iz višejezične Subotice, Vojvodine, Srbije i regiona.

U širem kontekstu cilj je da povezujemo predavanja, istraživanja, dokumentovanje i publikovanje u okviru Ženskih studija u celinu (što je utvrđena šema u ŽSI) i tako povezujemo istoriju i budućnosti Ženskih studija.

Ženske studije su namenjene polaznicama (i polaznicama) različitog uzrasta, znanja i profesionalnog opredeljenja željne znanja iz ženskih i rodnih studija, koje može biti dodatno njihovom već stečenom profesionalnom znanju iz drugih oblasti nauke, umetnosti, kulture.

Program „Ženske studije u Subotici“ smo ostvarile kroz nekoliko faza.

2.2.1 Pripremne aktivnosti

Program obuhvata 32 časa predavanja, individualna izlaganja polaznica i konsultacije (individualne i grupne) sa mentorkama. Po završetku Programa, polaznice stiču sertifikat, a nakon prisustva predavanjima (ne manje od polovine ukupnog broja) i napisanog završnog rada. Ostvareni program je bio besplatan za polaznice.

Raspisivanje konkursa. Obaveštenje o upisu u drugu generaciju Ženskih studija u Subotici objavile smo u dva navrata (7.09. i 30.09.2022.) putem medija i društvenih mreža (Magločistač, sajt i fejsbuk stranica ŽSI, www.gradsubotica.com, Ženska posla, SeFem) (Prilog 2).

Vreme i mesto izvođenja programa. Predavanja se održavaju subotom 10.30 – 13.00 sati, u prostoru Savremene galerije Subotica (Park Rajhla Ferenca 5), koji smo obezbedili zahvaljujući svesrdnoj pomoći kustoskinje te Galerije - Nele Tonković. Polaznicama smo ponudile i mogućnost onlajn učešća putem Zum aplikacije.

Određivanje osnovnih tematskih celina predavanja. Margareta Bašaragin i Svenka Savić su utvrdile četiri tematske oblasti relevantne za lokalnu zajednicu u gradu Subotici u 2022. godini, na osnovu evaluacije prve generacije polaznica (u letnjem semestru): 1) Žene u umetnosti, 2) Znamenite žene, 3) Mirovno delovanje žena, 4) Rodna ravnopravnost: jezik, obrazovanje, nauka. U okviru njih su pojedinačna predavanja. Utvrdile smo i obaveznu i izbornu literaturu (Prilog 3).

Formiranje predavačkog tima. U alternativnom akademskom programu Ženskih studija predavanja mogu držati osobe koje imaju da saopšte drugim ženama nešto novo, važno i utemeljeno na feminističkim idejama. Okupile smo tim predavačica (ukupno 14) iz Subotice, Novog Sada i Beograda i sa njima uspostavile saradnju (podaci u delu 2.2.2.1. Teme i sažeci predavanja).

Forma održavanja predavanja. Koristimo tzv. hibridni model izvođenja nastave - predavanja se održavaju uživo (čime se stvara kontinuitet u akademskom programu odranije) i putem Zum aplikacije, koja omogućava polaznicama van Subotice i iz regiona da se priključe nastavi. Ukupno su nastavu uživo slušale 5 u Subotici i preko zuma 6 iz različitih gradova u regionu (Novi Sad, Beograd, Čačak, Podgorica).

Odluka za hibridni model nastave istovremeno predstavlja i promenu diskursnih strategija kako samih predavačica tako i polaznica, o čemu nisu posebno edukovane pre ostvarivanja nastave (na primer, kako uči u razgovor, kako slušati druge tokom diskusija i sl.). Na predavanjima važe opšteprihvaćena feministička pravila za radionice (ne prekidamo ženu dok govorи, verujemo joj, i sl.).

2.2.2 Izvođenje programa

Ukupno su se prijavile 20 polaznica iz Subotice, različitog uzrasta i obrazovanja (Tabela 1), a 11 su popunile upisnice i poslale svoje biografije, od kojih smo formirale dve grupe polazice: 1. koje slušaju predavanja uživo u Subotici (ukupno 5, u Tbl. 1 označene bold) i 2. one koje slušaju predavanja preko Zum aplikacije iz različitih gradova u regionu (Novi Sad, Beograd, Čačak, Podgorica - ukupno 6.

Tbl. 1. Spisak prijavljenih polaznica Ženskih studija, Subotica oktobar-decembar 2022.

Br.	Prezime	Ime	Grad	Napomena
	Antunović	Marija	Subotica	
	Blizanac	Branka	Beograd/Čurug	onlajn
	Božić	Rada	Subotica	
	Bukilić	Slavica		onlajn
	Cvetković	Jelena	Beograd	onlajn
	Filipović Stojković	Maja		onlajn
	Flajs	Rita	Subotica	
	Ivanović	Ana	Subotica	
	Janković	Svetlana	Čačak	onlajn
	Jelić	Željka	Novi Sad	onlajn
	Kašaš	Danica	Subotica	
	Maksimović	Galina	Beograd/Zrenjanin	onlajn
	Mijatović	Miladinka	Novi Sad	onlajn
	Pecka	Adriana	Subotica	
	Pešić	Tamara	Podgorica, Crna Gora	onlajn

	Popović	Milica	Beograd	onlajn
	Prćić	Natalija	Subotica	
	Radić	Vedrana	Subotica	
	Sorak	Zorica	Kragujevac	onlajn
	Vidaković	Dara	Subotica	

Povremeno su se uključivale i druge zainteresovane osobe za pojedinačna predavanja ili diskusije, a nisu bile prijavljene u edukativni program, tačnije, ne žele da dobiju sertifikat (ukupno 35).

Na osnovu podataka iz priloženih biografija polaznica zaključile smo da u grupi postoje različita znanja za koja bi trebalo osmisliti program razmene do netog znanja. Zato smo ponudile svima da znanje koje poseduju podele sa drugim kratkim izlaganjima tokom trajanja programa. Ono što je svima nedotajalo je dodatno znanje iz interdisciplinarnih ženskih i rodnih studija, koje dodaju svojim već oformljenom profesionalnom ali i ukupnom obrazovanju i naučno-istraživačkim orientacijama.

Anketa podrazumevanog znanja. Na prvom susretu (15. oktobra 2022) sprovele smo anketu među 9 polaznicama sa odgovorima na ukupno četiri pitanja (Prilog 4).

1. Šta smatrate da Ženske studije naučavaju?
2. Da li ste već negde pohađale takve studije? Ako da, navedite gde i kada.
3. Šta očekujete od ovog niza predavanja?
4. Kako ćete upotrebiti (n)ovo znanje?

Polaznice poznaju interdisciplinarni karakter Ženskih studija u stvaranju znanja povezanog sa aktivističkim delovanjem za ostvarivanje ženskih ljudskih prava (pitanje 1), da ih većina nije pohađala (pitanje 2), da očekuju nova (sa)znanja, iskustva, istraživanja, bolje razumevanje ženskog aktivizma i lični napredak (pitanje 3), a upotrebiće ga za dalji istraživački ili profesionalni rad i za podizanje svesti (Pitanje 4).

Odarbit literature je bio jedan od težih poslova u organizaciji programa Ženskih studija, s obzirom na činjenicu da je literatura vezana za ovu temu bogata na stranim jezicima i u poslednje dve decenije broj domaćih autorki i autora značajno uvećan. Odabir relevantne obavezne i izborne literature načinile smo na osnovu formiranog programa i sume prijavljenih polaznica i njihovih interesovanja. Osnovna ideja jeste afirmacija tekstova domaćih autorki, posebno radova autorki na Centru za rodne studije (u obliku završnih i objavljenih radova: master radovi, magistarskih doktorskih).

Literaturu (obaveznu i izbornu) smo polaznicama poslale imejlom (pdf formati i linkovi na sajtu ŽSI), a tokom susreta i predavanja na poklon su dobijale primerke monografija, potrebnih za izradu završnih radova (Prilog 2).

Odabir načina pisanja završnih radova. Tokom tri decenije postojanja ŽSI u Novom Sadu, Svenka Savić je izradila nekoliko različitih uputstava za polaznike ženskih i rodnih studija, usklađenih sa naučnim diskursom rodnih i ženskih studija: način pisanja CV-ja, zatim naučnog teksta (Prilog 5), pre svega struktura sažetka (Prilog 6), prikaze knjiga (Prilog 7), zapisnika sa pojedinih aktivnosti, sa naglašenim feminističkim obeležjima i uz korišćenje rodno osetljivog jezika (uputstva se nalaze na sajtu Ženskih studija: <https://www.zenskestudije.org.rs/izdavastvo/knjige>).

Program Ženskih studija se odvijao u dva dela: grupni rad u obliku javnih predavanja za sve i individualni (mentorski) sa pojedinkama tokom pisanja završnog rada (posebno smo podsticale samostalni istraživački rad polaznica uz podršku mentorki).

Nastava je obuhvatila ukupno 32 časa (subotom: 15.10. – 17. 12. 2022), uživo i/ili onlajn. Dobijanje sertifikata podrazumevalo je pohađanje najmanje polovine ukupnog broja časova nastave i pisanje završnog rada uz pomoć mentorke.

Program smo podelile na pet tematskih oblasti: Uvodna predavanja, I Žene u umetnosti, II Znamenite žene, II Mirovno delovanje žena, IV Rodna ravnopravnost: jezik, obrazovanje, nauka, shodno predavačicama i interesovanju polaznica u lokalnom kontekstu grada Subotice.

PROGRAM PREDAVANJA „Ženske studije u Subotici”

Subotica, oktobar – decembar 2022. godine

(Savremena galerija Subotica, Park Rajhla Feranca 5 i onlajn, 10.30 – 13.00 sati)

TEMATSKE OBLASTI

I Rodna ravnopravnost: jezik, obrazovanje, nauka, II Žene u umetnosti, III Znamenite žene, IV Mirovno delovanje žena

Datum	Tema	Predavačice
15.10.2022.	Uvodna predavanja Šta su Ženske studije? Prilog istoriji Ženskih studija u Republici Srbiji i Subotici: 1991–2022.	Margareta Bašaragin Nela Tonković
22.10.2022.	IV O rezoluciji Saveta bezbednosti UN Žene, mir, bezbednost I Rod u razgovoru u razredu	Zorica Mršević Margareta Bašaragin
29.10.2022.	II Autoetnografija kao način sticanja novog znaja u rodnim studijama III Zaboravljene subotičke preduzetnice i zanatljike između dva svetska rata	Jasna Jovićević Dejan Mrkić
5.11.2022.	I Identitet prostitutke u kontekstu ljudskih prava + promocija knjige <i>Položaj žena u prostituciji u Srbiji</i> , D. Pejović, Zavod za ravнопravnost polova, N. Sad, 2022. II Pronalaženje ravnoteže: savremene vizuelne umetnice Subotičanke	Dragana Pejović Margareta Bašaragin Nela Tonković
12.11.2022.	II Veterinarke u Srbiji IV Žene u Velikom ratu Konsultacije sa mentorkama Snimanje video zapisa	Sara Savić Milena Žikić Svenka Savić Dragutin Bećar
19.11.2022.	I Razlike između polova u vrednosnim orijentacijama i stavovima III Znamenite subotičke Jevrejke	Jasminka Dulić Margareta Bašaragin
26.11.2022.	IV Ženski sud – feministički pristup pravdi: dokumentarni film o Ženskom sudu u Sarajevu (maj 2015) (režija F. Markovinovića, produkcija ŽUC, 2016)	Staša Zajović
3.12.2022.	I Rodna dimenzija urbanog planiranja III Znamenite žene subotičke pozorišne scene II Prilog metodi životna priča: lično iskustvo kroz umetničku biografiju	Mirjana Dokmanović Tatjana Kiš Čegar Maja Rakočević Cvijanov
10.12.2022.	IV Antifašistkinje Subotice nekada II Jedan sasvim drugi svet: umeće slamarki i njihova borba za afirmaciju ženskog narodnog stvaralaštva III Ženska romska mreža u Srbiji	Margareta Bašaragin Nela Tonković Radmila Zećirović
17.12.2022.	Evaluacija, podela knjiga, snimanje video-zapisa o Ženskim studijama Završna svečanost	Margareta Bašaragin Dragutin Bećar Svenka Savić

Koordinira dr Margareta Bašaragin

Mentorke završnih radova: dr Margareta Bašaragin i prof. dr Svenka Savić.

Medijska vidljivost: Za svaki susret je poverenica Podružnice širila najavu u medijima, preko društvenih mreža, na sajtu ŽSI sa kratkom informacijom u obliku postera i po održavanju objavljivala vest o dogodenom (ukupno 10), a predavačice su pripremale CV i sažetak predavanja sa preporučenom literaturom (što je koordinatorka prosledila polaznicama imejlom (prilog ostvaren Plan i program).

Najavu smo prosleđivale radovno i polaznicama I generacije ženskih studija i neke od njih su se pridruživale susretima.

Edukativni visokoškolski obrazovni program:
“ŽENSKE STUDIJE U SUBOTICI”, SUBOTICA

Govore

Dr Mirjana Dokmanović

Rodna dimenzija urbanog planiranja

Mr Tatjana Kiš Čegar

Znamenite žene subotičke pozorišne scene

Mr Maja Rakočević Cvijanov

Prilog metodi životna priča: lično iskustvo kroz umetničku biografiju

Moderira

Dr Margareta Bašaragin

subota, 3. decembar 2022. 10.30h, Savremena galerija Subotica, Park
Rajhl Feranca 5

Predavanja je moguće pratiti onlajn putem Zum aplikacije na linku:
<https://us06web.zoom.us/j/86856121485?pwd=RVNXMEJlbmUrM0Z1elJyYzZNK0JDZz09>

Pristup predavanjima je slobodan.

Dr Mirjana Dokmanović je doktorirala na ACIMSI Centru za rodne studije Univerziteta u Novom Sadu, naučna savetnica Centra za pravna istraživanja Instituta društvenih nauka u penziji (Beogradu), suosnivačica i članica Centra za ženske studije u Subotici (1997-2004).

Mr Tatjana Čegar Kiš je magistrirala na Pedagoškom fakultetu u Somboru, UNS, zaposlena u Narodnom pozorištu (Narodnom kazalištu / Népszínház) u Subotici kao producentkinja marketinga.

Mr Maja Rakočević je vizuelna umetnica, doktorantkinja na Fakultetu likovnih umetnosti u Beogradu (2004), zaposlena u Međuopštinskom zavodu za zaštitu spomenika kulture Subotica kao vajarka – konzervatorka.

Dr Margareta Bašaragin, doktorirala na ACIMSI Centru za rodne studije Univerziteta u Novom Sadu, koordinatorka edukativnog programa: ŽENSKE STUDIJE U SUBOTICI, Subotica.

Finansijska podrška projekta: Rekonstrukcija ženski fond, Beograd.

2.2.2.1. Teme i sažeci predavanja¹

UVODNA PREDAVANJA

Dr Margareta Bašaragin Subotica margareta.basaragin@gmail.com

Šta su Ženske studije?

Monodiscipline su do polovine šezdesetih godina 20. veka bile važne i u humanitčkim i u prirodnim naukama. Pokazalo se, međutim, da one ne mogu biti dovoljne kada se u fokus istraživanja stavi neka nova tema, kao što je u lingvistici bilo značenje, ili u psihologiji bilo istraživanje identiteta, ili nastanak govora, itd.

Otuda je nužno došlo do saradnje i razmene mišljenja naučnica iz raznih naučnih oblasti kada se u fokus stavila tema nove akademske discipline - *ženskih studija*. Istovremeno se krajem 60-tih godina 20. veka oglašavaju i različiti pokreti u svetu, koji naglašavaju da su različitosti važne, između ostalih i pokret protiv rasizma, ili pokret za ženska prava. Tako se unutar akademskih institucija u svetu formiraju novi kursevi na univerzitetima, a jedan od njih su i Ženske studije (u SAD i Evropi).

Za razliku od situacije u svetu, u Srbiji mogućnosti za institucionalno umeštanje interdisciplinarnih Ženskih studija nije bilo, nego su se elementi izvodili najpre u alternativnom prostoru izvan institucija, u okviru nevladinih organizacija.

Cilj je ovog predavanja da podsetim na istorijat formiranja interdisciplinarnih rodnih studija u svetu, ponudim osnovne podatke za pisanje istorije ženskih studija kod nas i otvorim pitanja feminističkog pisanja istorije naučnih disciplina kod nas.

Dr Margareta Bašaragin je osnovne i master studije završila na Odseku za nemački jezik i književnost Filozofskog fakulteta UNS. U Centru za rodne studije ACIMSI UNS odbranila je doktorsku disertaciju pod nazivom: „Interakcija roda, jezika i kulture u formiranju identiteta učenica osmog razreda osnovne škole u procesu dvojezične nastave u Vojvodini“ (Novi Sad: Fondacija Bogumil Hrabak VANU, 2019). Usavršavala se (u okviru Erasmus Mundus Sigma Agile projekta školske 2015/16) u Centru za transdisciplinarne studije roda na Humboldtovom univerzitetu u Berlinu, Nemačka. Poverenica je ogranka novosadskog Udruženja „Ženske studije i istraživanja“ u Subotici od 2020. Dobitnica nagrade „Andelka Milić u 2022“ godini SeFema.

Preporučena literatura

Duhaček, Daša (2014), *Studije roda: od Deklaracije o pravima žene i građanke do Drugog pola*, Fakultet političkih nauka, Beograd.

Dojčinović Nešić, Biljana (1993), *Ginokritika: rod i proučavanje književnosti*

¹ Abecednim redosledom prezimena predavačica u okviru pet odabranih tematskih celina.

koju su pisale žene, Književno društvo „Sveti Sava“, Beograd.

Milojević, Ivana (2011), „Feministička epistemologija i metodologija“, u: Milojević, Ivana (ur.) i Slobodanka Markov (ur.) (2011), Uvod u rodne teorije, Mediterranean Publishing, Novi Sad, 39-50.

Mršević, Zorica (1999), *Rečnik osnovnih feminističkih pojmovev*, Žarko Albulj, Beograd.

Popović, Dragana (2004), „Nauka, rod, moć: slučaj Srbija“, *Genero*, 8-9, 37-43.

Dr Margareta Bašaragin Subotica margareta.basaragin@gmail.com

Prilog istoriji ženskih studija u Vojvodini i Subotici: 1991–2022.

U poslednjoj deceniji 20. veka Ženske studije su se realizovale kao mreža obrazovnih programa u nekoliko gradova u Srbiji, koju su aktivno gradile predavačice zajedno sa polaznicama do danas (Savić, 2021).

Cilj izlaganja je da doprinesem istoriji atalternativnog i akademskog programa ženskih studija u Vojvodini podacima iz Subotice, kao deo ukupne istorije u mreži saradnje sa istraživačicama, predavačicama i aktivistkinjama šireg ženskog pokreta kod nas do danas, sa posebnim osvrtom na ono što su događaju u: 1. Udruženju „Ženske studije i istraživanja“ (ŽSI) u Novom Sadu (od 1997), u okviru četiri osnovna programa: naučnoistraživački, obrazovni, izdavački, dokumentacioni; 2. od 2020. godine u Podružnici ŽSI u Subotici, koja realizuje naučnoistraživački i dokumentacioni program.

Međutim, tokom 2022. godine Podružnica pokreće i edukativni program Ženskih studija (ŽS), kojim se naslanja na aktivnosti „Centra za ženske studije Subotica“ iz prethodnog perioda (1997–2004).

Osnovni elemeti edukativnog programa su pojedinačna predavanja naučnica (ukupno 12) u okviru 4 odabrane tematske oblasti: Rodna ravnopravnost, Žene u umetnosti, Žene u nauci, Mirovno delovanje žena. Fokus je na na doprinosima žena kulturnom, umetničkom, naučnom, političkom i društvenom životu grada Subotice. Ukupno je 32 časa nastave (8 susreta subotom, maj-jul 2022), uživo u prostoru Savremene galerije Subotica (Park Rajhl Feranca 5) i/ili onlajn. Za svaki susret predavačice pripremaju CV i sažetak predavanja sa preporučenom literaturom, koje smo polaznicama prosleđivale imejлом.

Dobijanje sertifikata podrazumeva prisustvo na više od polovine časova nastave i pisanje završnog rada uz pomoć mentorke. Program je uspešno završilo 13 polaznica iz z različitih gradova u regionu (Novi Sad, Beograd, Sarajevo, Varždin, Budimpešta).

Tokom ostvarivanja programa podelile smo knjige, brošure i drugi materijali polaznicama, a pohađanje programa je bilo besplatno za polaznice.

Preporučena literatura:

Bašaragin, Margareta (2020), „Feministička lingvistka”, u: Antonić, Ivana (ur.), *Svenka Savić: između baletske i jezičke igre*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 63–100.

Dokmanović, Mirjana (2020), „Centar za ženske studije „Ženske studije i stvaralaštvo”, Subotica (neobjavljeni rukopis).

Mamužić, Slavica (2001), *Ženske studije i stvaralaštvo, Subotica: 1997–2001*, diplomski rad, Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Savić, Svenka (2020), „Centar za rodne studije Univerziteta u Novom Sadu: doktorske studije”, u: Stevanović, Lada, Mladena Prelić i Miroslava Lukić Krstanović (ur.) (2020), *Naučnice u društvu. Radovi sa konferencije održane od 11. do 13. februara 2020. u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti u Beogradu*, Etnografski institut SANU, Beograd, 191–209.

Savić, Svenka (2021), *Istorija ženskih studija u Srbiji: počeci razvoja i aktuelni problemi (1991–2021)* (neobjavljeni rukopis).

Savić, Svenka, Bašaragin, Margareta (2021), *Prilog istoriji ženskih studija u Novom Sadu: vreme promene (2020–2021)*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Savić, Svenka, Mitro, Veronika (1997), „Ženske studije u Vojvodini“, *Feminističke sveske*, 9/10, <https://www.womenngo.org.rs/fs-9-10> Pриступljeno 15.10.2022.

I TEMATSKA OBLAST: RODNA RAVNOPRAVNOST: JEZIK, OBRAZOVANJE, NAUKA

Dr Margareta Bašaragin Subotica margareta.basaragin@gmail.com

„Rod u razgovoru u razredu - prilog empirijskim istraživanjima razmena nastavnica-učenici_e“

Cilj predavanja je da saopštим elemente verbalnog ponašanja učenika/ca i nastavnice na primeru diskursnih strategija koje doprinose izgradnji rodnih identita učenika/ca tokom razgovora u razredu. U analizi primenjujem teorije fokusa i periferije tokom narativnog procesa Čejfa (1976, 1980, 1991) i „činjenje roda“ (doing gender) Vest i Zimmerman (1987).

Korpus empirijskih podataka čini transkript (prema Savić 1993) audio zapisa časa nemačkog jezika kao drugog stranog u petom razredu osnovne škole u Subotici (maj 2022) na srpskom nastavnom jeziku. Jedinica analize je jedan iniciranje-odgovor-povratna informacija/evaluacija-ciklus predstavljen u razmenama, koji se sastoje od višestrukih ili prostih govorenih priloga govornika/

ca. Poredim materijale pethodnog istraživanja razgovora u razredu (Bašaragin 2019) sa današnjim.

Rezultati pokazuju razlike u jezičkom ponašanju učenika i učenica međusobno i u odnosu prema nastavnici tokom časa, što je izraženo na periferiji razgovora u razredu. Ti podaci potvrđuju izgradnju različitih elemenata rodnih identiteta.

Rezultate ovog istraživanja poredim sa prethodnim istraživanjem iz 2015. i pokazujem razlike u jezičkom ponašanju nastavnice prema učenicima/ama.

Zaključujem da demokratičnija atmosfera na časovima stranog jezika doprinosi aktivnom spontanom uključivanju učenika i učenica, što smatram pozitivnim elementima časa. Ovi elementi su otkriveni zahvaljujući detaljnoj analizi transkripcije razgovora u razredu. Međutim, pojedini uočeni elementi na osnovu analize transkripta razgovora ostaju izvan glavnog razgovornog toka nastavnice, usmerene na osnovni cilj časa pa dodatne elemente u njemu propušta.

Preporučujem snimanje i transkibovanje časova nastave kao oblika samoaanalize (samovrednovanja) postupka nastavnika/ca na časovima.

Preporučena literatura:

Bašaragin, Margareta (2009), *Rod, kultura i diskurs razgovora u razredu*, Fondacija akademika Bogumila Hrabaka za publikovanje doktorskih disertacija, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta i Svenka Savić, (2019), „Funkcije diskursne strategije ‘govorenje uglas’ u TV duelu političara u Srbiji“, u: Gruhonjić, Dinko (ur.) i Brankica Drašković (ur.), *Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije Mediјi i javne politike – uzmeđu proklamovanog i prakse*, Odsek za medijske studije, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, 91-107.

Bašaragin, Margareta i Svenka Savić (2019), “Gender perspective on teacher-pupil classroom interaction: Feedback and evaluation”, *Slovenčina*, 2.0 (2), Fakultet umetnosti, Univerzitet u Ljubljani, 172-196.

Savić, Svenka i sar. (2009), *Jezik i rod*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Savić, Svenka i Marjana Stevanović (2019), *Vodič za upotrebu rodnog osjetljivog jezika u javnoj upravi u Srbiji*, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd.

Dr Mirjana Dokmanović Subotica mirad@eunet.rs

Rodna dimenzija urbanog planiranja

Cilj izlaganja je da argumentujem značaj i potrebu rodnih istraživanja u oblasti urbanizacije i urbanog planiranja i integrisanja rodne dimenzije u ove sektorske politike kao jednog od ključnih faktora u razvijanju inkluzivnih, bezbednih i privlačnih gradova i naselja koji će obezbediti visok kvalitet svakodnev-

nog života svima, uvažavajući njihove različitosti i specifičnosti.

Primena rodne perspektive još nije postala uobičajeni deo prakse u urbanom, prostornom, arhitektonskom i stambenom planiranju i projektovanju. Rodna analiza ovih sektora ukazuje na značajno prisustvo rodnih razlika koji proizilaze iz rodnih uloga žena i muškaraca u porodici i društvu i njihovih različitih iskustava koje postaju izraženije kada su ukrštene sa drugim osnovama socijalne isključenosti, kao što su siromaštvo, dob i invaliditet.

Posledica ovakvog rodno neutralnog pristupa je da urbane sredine ne uvažavaju u dovoljnoj meri specifične potrebe žena zasnovane na njihovoj reproduktivnoj ulozi i obrascima mobilnosti, ne omogućavaju im povećanje ekonomskih prilika i ne pružaju sigurnost od rodno zasnovanog nasilja.

Dr Mirjana Dokmanović doktorirala je interdisciplinarne rodne studije u Centru za rodne studije, ACIMSI Univerziteta u Novom Sadu (2007). Na Fakultetu za evropske pravno-političke studije Univerziteta EDUCONS u Novom Sadu radila je kao docentkinja (2008–2013) i vanredna profesorica (2013–2016). Međunarodna je ekspertkinja za ljudska prava, ženska prava, rodnu ravnopravnost, rodne analize javnih politika i unapređenja antidiskriminacionih politika od strane međunarodnih i evropskih organizacija (UNDP, UNIFEM, UNPFA, SEESAC i dr.). Članica je Saveta i Redakcionog odbora časopisa *Temida*. Članica Upravnog odbora Vkitimološkog društva Srbije, Udruženja Tehnologija i društvo, International Association of Feminist Economics. Naučna je saradnica u penziji Instituta društvenih nauka u Beogradu. Dobitnica je Nagrade „Andelka Milić“ SeFema (2022). Vodila obrazovni program Centra za ženske studije u Subotici (1997–2004).

Preporučena literatura:

Chestnutt, Rebecca, Karin Ganssauge, Barbara Willecke et al., (2011), *Gender Mainstreaming in Urban Development*, Handbook, Berlin.

City of Vienna - Urban Development Municipal Department (2013), *Manual for Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development*. Werkstattbericht Nr. 130 A, Vienna.

Droste, Christiane (2011), *Gender in Mainstreaming Urban Development - Berlin on the path towards becoming a metropolis worth living in for women and men*. Senate Department for Urban Development, Berlin.

Kail, Eva (2011), *Gender Implementation in Vienna – an overview*. Barcelona, 5th October 2011.

National Commission for the Promotion of Equality of Malta (2012), *Gender Mainstreaming in Practice: Checklist on gender mainstreaming in infrastructure projects*. National Commission for the Promotion of Equality of Malta, Blata l-Bajda.

Urbanistički zavod Beograda (2008), *Sigurniji javni prostori*, Misija OEBS u Srbiji, Beograd.

Urban Development Vienna (2013), *Manual for Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development*, Urban Development Vienna, Vienna.

Zindović, Milena (2017), *Početna analiza stanja u oblasti urbanističkog planiranja i projektovanja iz rodne perspektive, sa setom preporuka*, Stalna konferencija gradova i opština, dokument razmatran i usvojen na 2. sednici Odbora za urbanizam, stanovanje i izgradnju Stalne konferencije gradova i opština, 19-20. april, Beograd.

Women in Cities International (2010), *Learning from Women to Create Gender Inclusive Cities: Baseline findings from the gender inclusive cities programme*, Women in Cities International, Montreal.

Dr Jasmina Dulić Subotica jasdulic@gmail.com

Uticaj pola na strukturiranje socijalnih stavova

Profesionalna diskriminacija i ograničena participacija žena u kreiranju politika i donošenju značajnih odluka u društvu prisutna je danas. To važi i za zemlje koje su uvele različite propise, mere i afirmativne akcije protiv diskriminacije, a za jednakost šansi i mogućnosti i žena i muškaraca. Veliku ulogu u tome imaju stereotipi i predrasude koje se odnose na uloge polova u društvu.

Cilj izlaganja je da prikažem dio rezultata istraživanja sprovedenog tokom jeseni 2010. u Subotici kako bih utvrdila relacije između tradicionalizma (tradicionalne uloge polova), pojedinih dimenzija autoritarnosti i etnocentrizma, te nekih ideoloških orientacija (egalitarizam i militarističko-etatistički sindrom) kao i političke involviranosti i političkog cinizma. Istraživanje je bilo na osnovu upitnika, ukupno 628 muškaraca i žena različite dobi, obrazovanja, zanimanja, nacionalne i konfesionalne pripadnosti (rezultati su iz 2010. i do sada nisu javno publikovani, tj. u ovom predavanju se prvi put javno saopštavaju).

Polazim od prepostavke da stav o tradicionalnim ulogama polova nije izolirani stav, već se nalazi u određenim smislenim relacijama sa drugim socijalnim stavovima, i da na temelju ovih relacija možemo u određenoj meri predviđati potencijalne poteškoće za žene u procesu prestrukturacije privrede, političkih i socijalnih promena u Srbiji.

Rezultati ukazuju da uzroke retradicionalizacije uloge žene kao i povećavanja nasilja prema ženama u vreme dubokih političkih i ekonomskih kriza u post-socijalističkim zemljama treba tražiti u određenom ideoološkom sklopu. Takođe nam govore o značajnoj povezanosti internalizacije tradicionalnih uloga među polovima, pojedinih dimenzija etnocentrizma, i militarističko-etatističke orientacije.

U pozadini ovog ideoološkog sindroma se nalazi ličnost sa dubokim unutarnjim konfliktima, koja pati od kompleksa manje vrednosti i projecira ih bilo na

pripadnike/ce drugih nacionalnih skupina bilo na žene.

Ovakvi rezultati rasvetljuju nam ekonomski i socijalni status žena u zemljama Istočne i Centralne Europe.

Imajući u vidu psihološku pozadinu prihvatanja tradicionalnih uloga polova u društvu i funkciju, odnosno psihološku dobit seksističkih stavova u razrešavanju unutarnjih konflikata, preporučujem izradu dugoročne strategije sa naglasakom na način socijalizacije dečaka i devojčica kako u porodici tako i u obrazovnim institucijama.

Dr Jasmina Dulić je diplomirala na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu na Odseku za sociologiju (1991), magistrirala na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu (2009) i doktorirala na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu (2012). Koordinatorka Centra za ženske studije u Subotici (1997–2004), tokom kojih je organizirala brojne skupove, konferencije, edukativne programe i istraživanja. Od 2004. zaposlena kao novinarka, urednica u NIU „Hrvatska riječ”, glavna i odgovorna urednica (2007–2019). Autorka je i koautorka više naučnih radova na polju sociologije i politikologije.

Preporučena literatura:

Adorno, Theodore W, Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levison i Nevitt R. Sanford (1950), *The authoritarian personality*, Harper, New York.

Dean, Dwight G. (1961), „Alienation: its meaning and measurement“, *American Sociological Review* 26 (5), 753-758.

Dekker, Paul (2007), „‘Political cynicism’ in the course of time, Negative attitudes towards politics in The Netherlands, 2002-2007“, *ECPR conference*, Pisa.

Mihailović, Srećko (ur.) (2006), *Pet godina tranzicije u Srbiji*, Socijaldemokratski klub, Fondacija Friedrich Ebert, Beograd.

Mihić, Vladimir (2005), „Povezanost biračkog opredeljenja i nekih političkih stavova stanovnika Vojvodine“, *Psihologija*, Vol.38 (2), Udruženje psihologa Srbije, Beograd.

Pantić, Dragomir (2003), „Kulturno-vrednosni rascepi kao determinante partijskog pregrupisavanja u Srbiji“, u: Slavujević, Zoran, Jovan Komšić i Dragomir Pantić, *Osnovne linije partijskih podela i mogući pravci političkog pregrupisavanja u Srbiji*, FES-IDN, Beograd.

Slavujević, Zoran, Jovan Komšić i Dragomir Pantić (2003), *Osnovne linije partijskih podela i mogući pravci političkog pregrupisavanja u Srbiji*, FES-IDN, Beograd.

Dr Dragana Pejović Novi Sad adv.dragana.pejovic@gmail.com

Identitet prostitutke u kontekstu ljudskih prava

Cilj izlaganja je preispitivanje identiteta prostitutke u kontekstu ljudskih pra-

va pre svega prava na dostojanstvo, prava na psihički i fizički integritet, zabrane ropstva i položaja sličnom ropstvu u Srbiji danas.

U Srbiji su sve prisutnije rasprave o legalizacije prostitucije u medijima.

U prilog legalizacije prostitucije, naglasak se stavlja na slobodu izbora žene da odlučuje kojom će se profesijom baviti. Kao prednosti bavljenja prostitucijom navode se nezavisnost u poslu, visoka zarada i putovanja na modenske turističke destinacije.

Međutim, pobornici legalizacije prostitucije ne navode da žena ulaskom u prostituciju stiče identitet prostitutke koji poništava sve druge identitete.

Identitet prostitutke obeležava u svim aspektima živote žena u prostituciji, ali mu se i pored toga ne pridaje dovoljno pažnje, niti se preispituje u svetu ljudskih prava.

Dr Dragana Pejović je osnovne i master studije završila na Pravnom fakultetu u Novom Sadu, a doktorske studije na UCIMSI Centru za rodne studije, UNS (2020), disertacija: „Pravni položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji“. Radi kao advokatkinja u Novom Sadu od 2008. Članica je Advokatske komore Vojvodine, saradnica ŽSI. Objavila niz naučnih i stručnih radova, kao i prikaze u vezi sa prostitucijom, posebno položajem žena u prostituciji, nasiljem prema ženama i obrazovanjem žena.

Preporučena literatura

Dworkin, Andrea (1993), „Prostitution and Male Supremacy“, *Michigan Journal of Gender & Law*, Vol. 1.

<https://repository.law.umich.edu/mjgl/vol1/iss1/1/>

Farley Melissa et al. (2004), „Prostitution and Trafficking in Nine Countries: An Update on Violence and Posttraumatic Stress Disorder“, <https://www.prostitutionresearch.com/pdf/Prostitutionin9Countries.pdf>

Kraus, Ingeborg (2016), *Prostitution is Violence against Women!*, Speech held by Dr. Ingeborg Kraus on 25th November 2016 in Strasbourg/ France.

<https://www.trauma-and-prostitution.eu/en/2017/01/03/prostitution-is-violence-against-women/>

MacKinnon Catharine A. (1993), Prostitution and Civil Rights, *Michigan Journal of Gender & Law*, Vol. 1 Issue 1, <https://repository.law.umich.edu/mjgl/vol1/iss1/2/>

Pejović, Dragana (2020), „Medijsko predstavljanje elitne prostitucije kao poželjne profesije za žene“, u: Gruhonjić, Dinko (u.) i Brankica Drašković (ur.), *Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije Mediji i javne politike – uzmeđu proklamovanog i prakse*, Odsek za medijske studije, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, 169-185, <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2020/978-86-6065-593-8>

II TEMATSKA OBLAST: ŽENE U UMETNOSTI

Mr Jasna Jovićević Subotica jasnajovicevic@yahoo.com , www.jasnajovicevic.com

Autoetnografija kao način sticanja novog znanja u rodnim studijama

Javno disciplinarno znanje uvaženo je većinom kao ekspertno. Međutim, znanje koje se proizvodi na dnevnom nivou kroz životno iskustvo važno je za sagledavanje društvenih, kulturnih i političkih fenomena, što je u umetničkim praksama i u umetničkom istraživanju posebno dragoceno.

Značajno je razmatrati reprezentaciju džeza instrumentalistkinje i kreiranje, odnosno izvođenje rodnog identiteta u žanru džeza kroz lične priče, doživljaj i iskustvo onih koji su subjekat istraživanja, a ne onih koji su tu reprezentaciju sami konstruisali.

Autorka će kroz svoju priču i iskustvo aktivne umetnice u domenu džeza, kritički sagledati i ispitati doživljaj i percepciju džeza instrumentalistkinje na kulturnom prostoru Balkana.

Mr Jasna Jovićević je saksofonistkinja i kompozitorica. Diplomirala na Muzičkoj akademiji „Franc List“ u Budimpešti, na smeru džeza saksofon, a magistrala muzičku kompoziciju na York University u Torontu, Kanada. Doktorantkinja je na transdisciplinarnim studijama savremene umetnosti na Fakultetu za medije i komunikacije, Univerziteta Singidunum, Beograd. Zaposlena na Visokoj školi strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera u Subotici. Bavi se istraživačkim i umetničkim radom na polju džeza kao društvene prakse, biodrviven muzike i rodnosti improvizacije u džezu muzici. Saradnica je u projektima Međunarodne mreže umetničkog istraživanja u djezu. Dobitnica je više međunarodnih nagrada za izvođenje i kompoziciju u djezu.

Preporučena literatura:

Batler, Džudit (2010), *Nevolje s rodom*, Karpos, Beograd.

Batler, Džudit (2001), *Tela koja nešto znače*, Fabrika knjiga, Beograd.

Jovićević, Jasna (2021), “Gender Perspectives of Instrumental Jazz Performers in Southeastern Europe”, *Musicology*, 30, 149–164.

Jovicevic, Jasna (2021), “Mapping of the Performative Body in the Practice of Jazz Improvisation”, in: *Proceedings – Music in The body – The Body in Music Göttinger Studien zur Musikwissenschaft. Goettingen Studies in Musicology*, Olms, Hildesheim, Zurich, New York, 255–272.

Kojić Mladenov, Sanja (2020), *Skok i zaron*, Proartorg, Beograd.

Savić, Svenka (ur) (2001), *Vojvodanke (1917–1931): životne priče*, Futura publikacije i Ženske studije istraživanja, Novi Sad.

Savić, Svenka (ur) (2007), *Životne priče žena u Vojvodini: Hrvatice, Bunjevke, Šokice (1919–1955)*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Mr Maja Rakočević Cvijanov Subotica majarakocevic@gmail.com

Prilog metodi životna priča: lično iskustvo kroz umetničku biografiju

U predavanju prikazujem seriju umetničkih radova koje sam stvarala na osnovu ličnog iskustva kroz hronološki osvrt tokom dve decenije (2000-2022). Sledeći strategiju 'lično je političko' u umetničkoj praksi, otkrivam različite psihološke, sociološke i druge fenomene čime činim transparentnim interdisciplinaran pri-stup u savremenoj umetnosti.

Svakodnevni život, kroz ženske rodne uloge, očitavam u umetničkoj biografiji iskazanoj u različitim medijima, od skulpture, delegiranog performansa, instalacije, do videa i objekata savremenog umetničkog izraza.

Cilj prezentacije radova je da podstaknem na veći stepen bavljenja sopstvenim izborima i zauzimanjem za ličnu životnu priču, kao i da istaknem ženske borbe u društvu patrijarhalnog diskursa.

Osvetljavam fenomene modnih diktata, standarda lepote, odrastanja, oče-kivanja u ljubavi, zatim pokrećem pitanja vremena kao resursa, nevidljivog i neplaćenog kućnog rada, sindroma sagorevanja na poslu, ženskog zdravlja i sl.

Obrazlažem strategiju navedene umetničke prakse, dugogodišnje zalaganje i aktivnost koju usmeravam prema stvaranju vizuelnih formi. One treba da podi-žu svest o snažnom uticaju društva na formiranje ličnosti pojedinke i pojedinca, koja (kada se osvesti) treba da dovede do sopstvenog autentičnog izraza. Takav izraz postaje pronalazak, telo postaje mesto preplitanja društva, politike, ekono-mije u kome se vodi stalna borba za sopstvenom jedinstvenom suštinom. Rezul-tat takve borbe je ispunjeniji i celovitiji život, i bolje i zdravije društvo, pogotovo ako za svoj motiv ima odgovornost.

Mr Maja Rakočević Cvijanov (1975, rođena u Bijelom Polju, živi u Subotici) diplomirala i magistrirala vajarstvo na Fakultetu likovnih umetnosti na Uni-verzitetu u Beogradu (2004), doktorantkinja vajarstva na istoimenom fakultetu. Zaposlena u Međuopštinskom zavodu za zaštitu spomenika kulture Subotica na poziciji savetnica vajarka – konzervatorka. Predaje vajanje likovnim tehni-čarima u srednjoj Politehničkoj školi u Subotici. Članica je Udruženja likovnih umetnika Srbije (ULUS). Završila je edukativni program „Ženske studije u Su-botici“ (ŽSI, 2022). Izlaže na brojnim grupnim i samostalnim izložbama u zemlji i inostranstvu (od 2000). Autorka je 5 javnih spomenika u Subotici: bista Paje Jovanovića (2009), „Spomenik Drenu Mandiću“ (2011), „Risar“ (100 godina du-žijance, 2011), „Vodoinstalater“ (100 g. JP Vodovod i kanalizacija, 2012), „Mapa za slepe i slabovide“ (2012). Primila je više nagrada za svoj rad: Grada Subotice za likovno stvaralaštvo „Dr. Ferenc Bodrogvari“ (2012), Subotica, finalistkinja nagrade „Mangelos“ za najboljeg mladog vizuelnog umetnika u Srbiji (2003. i

2005), „Beorame“ na Bijenalu mladih „Kodovi vremena“ u Vršcu (2002), „Vlada Petrić“ za rezultate u skulpturi, godišnja izložba studenata FLU, Beograd (2001), Nagrada galerije „Pero“ za vajarstvo, godišnja izložba studenata FLU, Beograd (2000).

Preporučena literatura:

Bahovec Dolar, Eva (2007), „Feminizam i ambivalentnost: Simonde Bovar“, *Genero: časopis za feminističku teoriju*, elektronsko izdanje, br.1, https://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/casopis-genero/10-elektronsko-izda%20nje-br-1Pristupljeno_1.12.2022.

Kojić Mladenov, Sanja (2020), *Skok i zaron*, Proartorg, Beograd.

Reinharz, Shulamit & Lynn Davidman (1992), *Feminist methods in social research*, Oxford University Press, New York, Oxford.

Savić, Svenka (ur) (2001), *Vojvodanke (1917 – 1931): životne priče*, Futura publikacije i ŽSI, Novi Sad.

Savić, Svenka (2018), *Erika Marjaš*, Futura publikacije i ŽSI, Novi Sad.

Msr Nela Tonković Subotica nelatonkovic@gmail.com

Pronalaženje ravnoteže: savremene vizuelne umetnice Subotičanke

Cilj predavanja je da rasvetlim osnovne pravce razvoja savremene umetnosti na subotičkoj sceni vizuelnih umetnosti, prateći životne i profesionalne okolnosti nekolikih umetnica čiji rad je ostavio trag istrajnosti, traganja i volje za činjenjem proboga: Jasmine (Jovančić) Vidaković, Edite Kadirić, Maje Rakočević Cvijanov i Jelene Grujičić.

Profesionalno bavljenje umetnošću, u složenim društvenim okolnostima, zahteva moć kritičkog zapažanja i reflektovanja realnosti kroz optiku autentičnih ideja. Ono takođe podrazumeva umešnost i veština hoda kroz „umetnički svet“ u kojem svoj glas ima i istorija umetnosti, likovna kritika, institucije baštine (muzeji), institucije produkcije (galerije), publika i kolege/inice umetnici/e. Put ionako složen, postaje još složeniji ukoliko se na njega otisne žena – jer žena ima brojne „uloge“ u životu, pri čemu je njen profesionalna često viđena kao manje važna.

Ipak, čak i u decentriranim sredinama, umetnice stvaraju, izlažu i razvijaju svoje opuse, ravnopravno tragajući za svojim mestom na sceni.

Msr Nela Tonković je istoričarka umetnosti. Diplomirala istoriju umetnocti na Fil. fak, Univerziteta u Beogradu (2009), masterirala na UNESCO katedri za kulturnu politiku i menadžment, UB (2018). Zaposlena u Savremenoj galeriji Subotica. Relizovala je niz izložbenih projekata. Članica je: poverenstva za dodjelu Nagrade Emerik Pavić; uredništva časopisa za književnost i umetnost Nova riječ; ocenjivačke komisije Likovnog takmičenja „Portret Danila Kiša“ koji je raspisala Fondacija za omladinsku kulturu i stvaralaštvo „Danilo Kiš“, Subotica; upravnog odbora Muzeja savremene umetnosti Vojvodine, Novi Sad; stručnog

žirija za dodelu Nagrade Lazar Trifunović. Urednica je knjige *Autobiografija s Béлом Kondorom* Bele Durancija (Moderna galerija Likovni susret, Subotica, 2011).

Preporučena literatura:

Perry, Gill (ed.) (2004), *Difference and Excess in Contemporary Art: The Visibility of Women's Practice*, Blackwells, Oxford.

Vukotić, Biljana (2013), *Umetnik-ca*, Muzej primenjene umetnosti, Beograd.
Kojić Mladenov, Sanja (2020), *Skok i zaron*, Proartorg, Beograd.

Tonković, Nela (2020), „Kako u muzeju govoriti o identitetu: Jedan pogled na izložbu *Skok i zaron* (2020)“, u: Kojić Mladenov, Sanja (ur.), *Risk Change 03*, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Novi Sad, 34-39.

Tonković, Nela (2020), „Kustos je kustos i nešto više“, u: Dobrić, Gordana (ur.) *Odložba nije izložena*, Kulturni centar Beograda, Beograd.

Tonković, Nela (2018), „Od izložbe do kolekcije“, *Manek*, 7, Asocijacija Nezavisna kulturna scena Srbije, Beograd, 76-79.

Mrs Nela Tonković Subotica nelatonkovic@gmail.com

Jedan sasvim drugi svet: umeće slamarke i njihova borba za afirmaciju ženskog narodnog stvaralaštva

Slamarke su umetnice amaterke koje decenijama stvaraju jednu specifičnu vrstu umetnosti bez sasvim razvijene ideje da to čine kao žene i da ta umetnost prevazilazi okvire određenih tema.

Slamarenje počinje u okolini Subotice dvadesetih, tridesetih godina 20. veka, kada imamo prve zapisane tragove ili prva sećanja do onih žena koje odlučuju da od čistog materijala slame (koja bi inače bila odbačena) izrađuju određene predmete. U pitanju su dekorativne perlice i tzv. krune za žetvene svečanosti Dužjanca.

Krajem pedesetih godina 20. veka slamarke čine odmak od trodimenzionalnog, vraćaju se u dimenziju plošnog i počinju da prave slike. Prvi motivi slika su iz neposrednog sveta slamarke (seoski motivi ili motivi žetvenih svečanosti) i crkveni, religiozni motivi.

U drugoj polovini osamdesetih godina 20. veka svoju umetnost i umešnost slamarke predaju mlađima koje sada proširuju motive, inoviraju umetnost slamarstva i čine odmake od onoga što je bio nekada njen zadatak.

Pohvalno je da je slamarstvo 2022. od strane Ministarstva privrede proglašeno za umetnički zanat.

Slamarke nisu 'čuvarke tradicije', već su one te koje su tradiciju izumele: one su aktivne u njenom nastanku, u njenoj metamorfozi, u njenom čuvanju.

U narednom koraku je neophodno da se osvetli ono što je uloga autorki u nastanku konkretnog dela, a ne samo kako se ono menja i kako se jedna umetnost

menja. Jer umetnost uvek neko menja.

Preporučena literatura

Duranci, Bela (2002) „Pletene vlati agrarnog „zlata“, u: Duranci, Bela (ur.), *Vojvodina, bogatstvo različitosti*, Kulturno-istorijsko društvo PČESA, Novi Sad.

Savić, Svenka (ur) (2007), *Životne priče žena u Vojvodini: Hrvatice, Bunjevke, Šokice (1919–1955)*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

„Justika Skenderović – heroina hrvatske zajednice“, *Hrvatska riječ*, 27. svibnja 2022.

„Slamarke vjerne čuvarice naše umjetnosti“, *Hrvatska riječ*, 13. kolovoza 2021.

III TEMATSKA OBLAST: ZNAMENITE ŽENE

Dr Margareta Bašaragin Subotica margareta.basaragin@gmail.com

Znamenite subotičke Jevreijke

Udruženje „Ženske studije i sitraživanja“ Novi Sad (ŽSI) neguje dugoročno osmišljene projekte Životne priče žena (koordinira S. Savić od 1998) i Znamenite žene. Od 2020. Podružnica u Subotici realizovala je pojedinačne projekte u vezi sa znamenitim ženama Subotice (Bašaragin 2020, 2021a, 2021b).

Cilj predavanja je da afirmiše život i delo 10 znamenitih Jevrejki koje su živele i/ili radile u Subotici tokom 20. i 21. veka i istovremeno ukazuje na razne oblike semitizma kojima su (bile) izložene:

Tereze Šreger (Schräger Teréz, Hartmann Raffaelné, Szentes, 1863 – Subotica, 1940), dr Lenke Reves rođ. Kraus (? 1884/1885 - Aušvic, 1944), dr Margite Hercl (Hercz Margit, Subotica, 1900 – Banja Luka, 1942), dr Jolande Hojman (Heumann Jolán, Subotica, 1901 - Zagreb, 1978), Jelisavete Alajn (Jelisaveta Allein, Subotica, 1909-?), Ide Sabo (Szabó Ida, Pečuj, 1915 - Novi Sad, 2016), dr Vere Zdravković, rođ. Šrajber (Subotica, 1939), Eve Ras (Éva Maria Balas Wagner Stević Ras, (Subotica, 1941), Mire Adanja Polak (1942, Budimpešta) i Sonje Licht (Subotica, 1947).

Na primeru životnih priča znamenitih Jevrejki Subotice pokazujem kako znanje o znamenitim ženama i iskustvo antisemitizma postaje deo kolektivnog znanja nas danas i doprinosi negovanju kulture sećanja na žene raznih nacionalnih zajednica Vojvodine (i šire u Srbiji).

Dajem i nekoliko preporuka za različite oblike afirmisanja poznatih Subotičanki danas: 1. javnim predavanjima, tribinama i promocijama, 2. istraživanjem i dokumentovanjem njihovih životnih priča, 3. uvođenjem teme znamenitih Subotičanki u programe ženskih studija i 4. trajnim obeležjima (spomen-ploče, spomenici ili nazivi ulica).

Preporučena literatura

Bašaragin, Margareta (2020), *Znamenite Jevrejke Subotice*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta (ur.) (2021a), *Znamenite Jevrejke Subotice: Sonja Licht – životna priča*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta (2021b). *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afežeovke*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta; Gajić, Draga (2020), „Dr Margita Hercl – antifašistkinja i lekarka“, u: Stevanović, Lada (ur.), Mladena Prelić (ur.), Miroslava Lukić Krstanović (ur.) (2020), *Naučnice u društvu*. Radovi sa konferencije održane od 11. do 13. februara 2020. u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti u Beogradu, Etnografski institut SANU, Beograd, 361-371.

Belić, Ugleša (2018), *Rodna dimenzija enciklopedijskog teksta: ideologizacija i interkulturnalnost*, Fondacija akademika Bogumila Hrabaka za publikovanje doktorskih disertacija, VANU, Novi Sad.

Prelić, Mladena (ur.), Lada Stevanović (ur.) i Miroslava Lukić Krstanović (ur.) (2022), *Rod, znanje i moć: istorija, nasleđe i značaj naučnica u Srbiji*, Etnografski institut SANU, Beograd.

Stevanović, Lada (ur.), Mladena Prelić (ur.) i Miroslava Lukić Krstanović (ur.) (2020), *Naučnice u društvu*. Radovi sa konferencije održane od 11. do 13. februara 2020. u SANU, Etnografski institut SANU, Beograd.

mr Tatjana Kiš Čegar Subotica tatjana.cegar@gmail.com

Znamenite žene subotičke pozorišne scene

Istorijat pozorišnog života u Subotici počinje u 18. veku, kada su postojala dva oblika pozorišnih igara u austrougarskom periodu: predstave odigravane u školama i one koje su priređivale nemačke profesionalne glumačke grupe. Tokom I svetskog rata glumile su uglavnom žene. U kraljevini SHS Subotica nije imala stalnu trupu već su gostovale različite putujuće (iz Beograda, Moskve).

Novi period počinje nakon 2. svetskog rata osnivanjem ansambala na hrvatskosrpskom i mađarskom jeziku, kada zasluženo mesto zauzimaju glumice, operske pevačice i pozoriše kritičarke.

Cilj izlaganja je da otrgnem od zaborava subotičke pozorišne umetnice: Slavu Bulgakov (1904-1987), Jelku Asići Šokčević (1922-1979), Anu Skenderović (?-?), Klaru Peić (?-2009), Eržiku Kovačević (1925-2012), Mariju Čeh Sabo (1916-?), kao i subotičku pozorišnu kritičarku Ivanku Rackov (1907-1982).

Glumice su igrale na sceni Narodnog pozorišta (Narodnom kazalištu/Népszínház) u Subotici, ali i na gostovanjima na scenama drugih teatara širom SFR Jugoslavije. Ostvarile su zapažene uloge, osvajale nagrade i gotovo čitav život

posvetile sceni. Samo delimično je o tome pisano do sada (Kaič, 2017; Miković, 2020, Rackov, 1977).

Kroz životne priče glumica saznajemo kako je izgledao umetnički rad u vremenima osnivanja profesionalnih ansambala u subotičkom teatru, koliko je entuzijazma bilo potrebno da bi jednu predstavu ugledala publika i imala svoje trajanje.

Mr Tatjana Kiš Čegar diplomirala je i magistrirala iz didaktičko-metodičkih nauka u oblasti metodike nastave srpskog jezika i književnosti na Pedagoškom fakultetu u Somboru, UNS (2016). Zaposlena je u Narodnom pozorištu (Narodnom kazalištu / Népszínház) u Subotici kao producentkinja marketinga i PR (od 2005-), saradnica festivala Desire Central Station (2010-), a radila je i kao novinarka, voditeljka i urednica za kulturu Regionalnog televizijskog centra u Subotici dopisnika RTS-a u domenu kulture. Nagrađena je srebrnjakom na Festivalu Evropskog filma Palić (2017). Završila je edukativni program „Ženske studije u Subotici“ (ŽSI, 2022).

Preporučen aliteratura:

Kaič, Katalin (2017), *U slavi glumca i scenske igre*, Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad.

Miković, Milovan (2020), *Idemo li večeras u kazalište?*, Matica hrvatska, Subotica

Rackov, Ivanka (1977), *Iz pozorišnog albuma Subotice*, OSVIT, Subotica.

Kiš Čegar, Tatjana (2010), *Istorijat*. Narodno Pozorište Subotica. Pregledano 28. novembra 2022, sa stranice <http://www.suteatar.org/cir/o-nama>

Dejan Mrkić Subotica dejanmrkic@gmail.com

Subotičke preduzetnice i zanatljike između dva svetska rata

Cilj predavanja je da predstavim preduzetnice i zanatljike između dva svjetska rata u Subotici na osnovu objavljenog subotičkog privrednog vodiča *Naslovnik grada Subotice* iz 1931. god. Vodič je svedočanstvo o jednom vremenu, o gradu Subotici i njenim građankama između dva rata. U godinama posle Prvog svetskog rata žene su obavljale poslove koji se i danas smatraju stereotipno muškim (taksistkinja, pekačica rakije), a bile su uspešne preduzetnice i privrednice, kakva je subotička industrijalka jevrejskog porekla Tereza Hartman (Schräger Teréz, Hartmann Raffaelné, 1863–1940) ili prva direktorka banke u Subotici, dr Lenke Reves rod. Kraus (?1884/1885 - Aušvic, 1944),

Analiza Vodiča je usmeno predanje čuvano od zaborava o načinima na koje je sredina doživljavala sve veće prisustvo žena u oblastima tradicionalno muških zanimanja.

Iako tvorac *Privrednog vodiča* (1931) nije imao namjeru, ostavio je za budućnost vredno svedočanstvo o godinama pred Drugi svetski rat, nakon kojeg će vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju, kao i trgovačke radnje, iz privatnog najpre preći u državno vlasništvo, a zatim i u ruke samoupravnih radnika i radnika (u doba tzv. samoupravnog socijalizma). To je bio kraj za klasu privatnih preduzetnica, ali i novi početak i nova šansa za žene da se afirmišu u različitim profesijama.

Dejan Mrkić je arhivista, zaposlen u Istorijском arhivu Subotice. Na teme iz zavičajne istorije objavljuje članke u stručnim časopisima, „Subotičkim novinama“, zatim na internet portalu gradsubotica.co.rs i dr. Autor je sedam kratkih dokumentarnih filmova, od kojih su neki prikazani na međunarodnim filmskim festivalima Palić i Nancy (Francuska), kao i povodom obeležavanja Dana Grada Subotice i Noći muzeja. Autor više izložbi arhivske grade i istorijskih izvora. Učesnik međunarodnog projekta „Atrijum“ (Arhitektura totalitarnih režima).

Preporučena literatura:

Naslovnik grada Subotice (1931), štampa Minerva DD, Subotica.

Bašaragin, Margareta (2020), *Znamenite Jevrejke Subotice*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Jelić, Dušan (1987), „Kratak pregled istorije subotičkih Jevreja i njihovog doprinos razvoju grada“, u: Kadelburg, Lavoslav (ur.), *Zbornik 5. Studije, arhivska i memoarska grada o istoriji subotičkih Jevreja*, Jevrejski istorijski muzej, Beograd, 1–184.

Jovanov, Zlatko (1989), „Hartmanka i trule daske“, Subotičke novine (6. jul 1989), br. 27.

Mačković, Stevan (2004), *Industrija i industrijalci Subotice (1914-1941)*, Istoriski arhiv Subotica, Subotica.

Mrkić, Dejan (2020), „Mitovi i istina o Hartmanki“, Grad Subotica <https://gradsubotica.co.rs/mitovi-i-istina-o-hartmanki/>, 10.09.2022.

Petrović, Kosta. (1928), *Subotica i kupalište Palić*, Gradska štamparija Subotica, Subotica.

Dr Sara Savić, naučna savetnica Naučni institut za veterinarstvo „Novi Sad“, Novi Sad sara@niv.ns.ac.rs

Veterinarke u Srbiji

Veterinarska medicina ima dugu tradiciju najpre u jugoslovenskom kontekstu, a potom u Republici Srbiji posebno. Ova naučna interdisciplina je oduvek bila posmatrana kao „muška“ profesija kako u svetu tako i u Srbiji i ranije i danas.

Prve veterinarke su se pojavile kasnije u odnosu na druge struke kao što su lekarke ili hemičarke, biološkinje i sl.

Četiri su institucije koje zapošljavaju veterinare i veterinarke kao istraživače i istraživačice u Srbiji: 1. Fakultet veterinarske medicine UB (osn. 1936), 2. Departman veterinarske medicine u okviru Poljoprivrednog fakulteta UNS (osn. 2000), 3. Naučni institut za veterinarstvo Srbije, Beograd (osn. 1926) i 4. Naučni institut za veterinarstvo „Novi Sad“ (osn. 1950). Danas u njima od ukupno 252 zaposlenih 47% čine žene a 53% muškarci. Međutim, na vrhu tri od ovih ustanova su muškarci, a u jednoj je žena.

Na rukovodećim mestima u Veterinarskoj komori - vrhovnom telu veterinarske struke u Srbiji i Organizaciji veterinarske službe dominiraju muške osobe.

U poslednjih 20 godina se povećao broj upisanih studentkinja veterine u Beogradu (sa 20% na 50%). Isto je i na mnogim evropskim veterinarskim fakultetima (danasa 80% u korist studentkinja, u Češkoj i Rumuniji).

Očigledan je nesklad u balansu žena i muškaraca u ovoj disciplini kada su u pitanju pozicije u profesiji i (ne)ravnopravnosti po pitanju društvene moći unutar struke.

Isti odnos vlada i kada je reč o veterinarskoj praksi u pojedinim gradovima u Srbiji (pogotovo u domenu „velike prakse“). Ali su u poslednjih nekoliko godina sve više u domenu „male prakse“ prisutne žene, mada je broj veterinarki koje su i vlasnice veterinarskih ambulanti (ili stanica) značajno manji u odnosu na broj veterinara. Takva je situacija i u gradu Subotici.

Na predavanju gostuje vlasnica venterinarka koja govori lično profesionalno iskustvo vlasnice veterinarske ambulante za kućne ljubimce (Viva, Subotica). Navodi primere disrkinimacije i mizoginije iz vlastite prakse, ali govori i o emocijama vlasnica životinja, i konačno i o ličnim emocijama prema životinjama. Svedočenje veterinarki treba da nam pomogne u sačinjavanju uputstva za razgovor o (kućnim) ljubimcima veterinarke - vlasnica životinja, uz poštovanje emocionalne povezanosti vlasnica sa životnjama.

Dr Sara Savić je naučna savetnica u Naučnom institutu za veterinarstvo „Novi Sad“. Diplomirala i magistrirala na Fakultetu Veterinarske medicine Univerziteta u Beogradu, a doktorirala na Poljoprivrednom fakultetu na Departmanu za veterinarsku medicinu, Univerziteta u Novom Sadu, u naučnoj oblasti biotehničke nauke, veterinarstvo, a uža stručna oblast je mikrobiologija i zarazne bolesti. Završila je Evropske ženske studije (2004), predavačica na ACIMSI Centru za rodne studije UNS, kurs Ekofeminizam (na master programu). Članica je Evropske mreže za Ekozdravlje i Jedno zdravlje (Network for Ecohealth and One Health) <https://www.ecohealthinternational.org/regional-chapters/europe/> u okviru koje je članica radne grupe pod nazivom: Ugrađivanje rodne dimenzije

u Jedno Zdravlje i Ekozdravlje (Incorporating a Gender Dimension into One Health and Ecohealth)

ResearchGate: https://www.researchgate.net/profile/Sara_Savic

Preporučena literatura:

Ristić, Ljiljana (2012), *Prve hemičarke u Srbiji*, Centar za promociju nauke, Beograd.

Savić, Sara (2020), „Položaj naučnica u veterinarskoj medicini u Republici Srbiji“, izlaganje na Naučnoj konferenciji *Naučnice u društvu*, 11–13. februar 2020, Etnografski institut SANU, Beograd (neobjavljeno).

Savić, Sara (2022), „Rod i jedno zdravlje“ (sažetak predavanja), u: Bašaragin, Margareta (prir.) i Svenka Savić (prir.), *Ženske studije posle 25 godina*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, 29-30.

Savić, Svenka (ur) (2001), *Vojvodanke (1917–1931): životne priče*, Futura publikacije i Ženske studije istraživanja, Novi Sad.

Savić, Svenka (ur) (2007), *Životne priče žena u Vojvodini: Hrvatice, Bunjevke, Šokice (1919–1955)*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Radmila Zećirović Novi Sad udruzenjeamarilis@gmail.com

Romska ženska mreža Republike Srbije

Tokom 90-tih godina 20. veka u Srbiji, u periodu sukoba i stradanja, sveopštег nacionalizma i mizoginije koja prati takva ekstremna vremena, počinje da se javlja nova snaga za ženski otpor. Ideja ženskih ljudskih prava je preko aktivistkinja u romskom, ženskom i omladinskom pokretu dobila novu dimenziju.

Romkinje pripadaju višestruko marginalizovanim grupama, diskriminisane su zato što su žene i zato što pripadaju manjinskoj, marginalizovanoj etničkoj grupi.

Iako ideja o umrežavanju udruženja koja podržavaju i štite Romkinje postoji od kraja devedesetih godina, prvo okupljanje se ostvarilo 2-3. decembra 2004, kada je u organizaciji Romskog ženskog centra Bibija u Beogradu održan osnivački sastanak 14 aktivistkinja romskih ženskih i romskih organizacija koje sprovode ženske programe, a finansira (uglavnom) Fond za otvoreno društvo. Prioritet nam je bio da izradimo okvirni plan za međusobnu podršku u uključivanju Romkinja u Dekadu Roma (2004-2014).

U izlaganju iznosim osnovne podatke o formiranju i širenju mreže, kao i osnovne probleme sa kojima se mreža suočava.

Radmila Zećirović studira na Višoj pedagoškoj školi u Novom Sadu, Univerzitet u Novom Sadu. Zaposlena je kao koordinatorka za romska pitanja za

Grad Novi Sad pri Gradskoj upravi za socijalnu i dečju zaštitu Grada Novog Sada (2008-). Završila je niz obuka i edukacija o ženskim ljudskim pravima i za unapređenje romske zajednice. Predsednica je Udruženja Romkinja „Amarilis“ iz Novog Sada (2002-). Jedna od osnivačica Romske ženske mreže Republike Srbije i predsedavajuća tokom 2021-2022.

Informacije o romskoj ženskoj mreži:

Veb sajt: <http://mrza.info/>

E mail Romske ženske mreže RS: koordinacijarzm@gmail.com

Facebook stranica: Romska ženska mreža Republike Srbije

Facebook stranica: Udruženje Amarilis

IV TEMATSKA OBLAST: MIROVNO DELOVANJE ŽENA

Dr Margareta Bašaragin Subotica margareta.basaragin@gmail.com

Antifašistkinje Subotice nekada

Mirovno i antifašističko delovanje Subotičanki možemo istraživati paralelno sa naporima ženskog pokreta za dostizanje punih političkih, radnih i drugih prava žena kao ravnopravnih članica sa muškarcima u društvu.

U knjizi pod nazivom *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afeževke* odabrala sam ukupno 12 životnih priča antifašistkinja Subotice od kojih su 10 preživele ratna stradanja i u miru nastavile nakon 1945. svoj antifašistički i feministički rad:

Lili Bek Krmpotić (Lili Beck Krmpotic), Magda Bošan Simin (Magda Boschan Simin), Klara Buljovčić Lendvai, Ruža Čizme(i)k Dudašev, Eta (Etela) Hedrih Kizur (Etela Hedrich Kizur), Anka Kmezić Dubajić, Draginja Lendvai, Sofija Malušev Spahić, Bosiljka Bosa Miličević, Ida Sabo (Szabó Ida), Edita Špicer Hajzler (Edita Spitzer Heisler), Laura Lola Vol Vinkler (Laura Lola Wohl Winckler).

Pilot istraživanje u višejezičnom, višekulturnom i višekonfesionalnom graduju je pokazalo da postoje rasuti podaci u raznim arhivima i bogata memoarska građa koju treba ponovo vrednovati, danas sa vremenske dinstance gotovo jednog veka.

Čuvamo sećanja na antifašistkinje Subotice nizom aktivnosti: obeležavanjem godišnjica stradanja, organizovanjem radionica, predavanjima, saradnjom sa medijima, zalaganjima za obnovu spomenika i spomen ploča posvećenih antifašistkinjama u Gradu.

Preporučena literatura:

Bašaragin, Margareta (2020), *Znamenite Jevrejke Subotice*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta (ur.) (2021), *Znamenite Jevrejke Subotice: Sonja Licht –*

životna priča, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta (2021), *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afežeovke*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Belić, Uglješa (2018), *Rodna dimenzija enciklopedijskog teksta: ideologizacija i interkulturnalnost*, Fondacija akademika Bogumila Hrabaka za publikovanje doktorskih disertacija, VANU, Novi Sad.

Božinović, Neda (1996), *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, Devedeset četvrta i Žene u crnom, Beograd.

Simin Bošan, Magda, Simin, Nevena (2009). *Zašto su čutale? Majka i čerka o istom ratu*. Novi Sad: Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Stojaković, Gordana (2012), *Rodna perspektiva u novinama Antifašističkog fronta žena (1945–1953)*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.

Dr Zorica Mršević Beograd zorica.mrsevic@gmail.com

„Žene, mir, bezbednost“

Savet bezbednosti UN doneo je 31. oktobra 2000. Rezoluciju 1325. Taj dokument predviđa da se pored država kao tradicionalnih aktera u mirovne procese i primenu mirovnih sporazuma uključi civilno društvo, a pre svega žene. Rezolucija je poznata pod nazivom „Žene, mir i bezbednost“ i rezultat je inicijative međunarodnog ženskog mirovnog pokreta.

Iako se usvojeni tekst razlikuje od početne ideje, a njegova primena je još udaljenija od prvobitnih vizija kreatorki, one i dalje ubedljivo ukazuju da se novcem iz poreza koji plaćaju svi/e građani/ke često obilato finansiraju smrt i razaranja, da žene podnose najveći teret militarizma kao i da su ratovi najveći uzročnici svekolikog globalnog siromaštva. Usvajanje rezolucije bilo je motivisano činjenicom da su civilni, posebno žene i deca, tokom celog dvadesetog veka bili stalna meta ratnih sukoba, što se nastavlja i u ovom veku.

Rezolucija ne samo da naglašava važnost ravnopravnog učešća žena i njihovog punog uključivanja u sve napore na održanju i promociji mira i bezbednosti, već ističe i potrebu za njihovom većom ulogom u donošenju odluka koje se tiču sprečavanja i rešavanja konfliktata.

Dr Zorica Mršević naučna savetnica Instituta društvenih nauka u Beogradu (u penziji). Diplomirala (1997), magistrirala (1983) i doktorirala (1986) na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Radila je u Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja (do 1999), kao programska menadžerka humanitarne organizacije UK OXFAM u Beogradu (do 2001), savetnica za rodnu ravnopravnost Misije OEBS u Srbiji (2001-2008), zamenica Republičkog zaštitnika građana (ombudsmana) za rodnu ravnopravnost i prava osoba sa invaliditetom (2008-

2010). Predavala je Teorija nasilja i ljudska prava žena na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti (2002-2005) i Uporednu feminističku juriprudenciju na Pravnom fakultetu Univerziteta u Ajovi (SAD) (1996/97). Predavačica za predmet Studije roda i Fenomenologiju nasilja na novosadskom Fakultetu za evropske pravno političke studije (2021). Autorka je 24 knjiga i preko 400 naučnih radova iz oblasti teorije nasilja, rodne ravnopravnosti, prava LGBTI osoba i kriminologije.

(Više informacija na www.zoricamrsevic.in.rs)

Preporučena literatura:

Nezavisni monitoring primene Rezolucije 1325 u Srbiji

https://zeneucrnom.org/images/pdf/nezavisni_monitoring_primene_rezolucije1325_u_srbiji.pdf

Mršević Zorica, Janković Svetlana (2021). *Inkluzivna bezbednost*. Novi Sad: Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova.

https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2022/06/WEB-izdanje_Mrsevic-Jankovic-Inkluzivna-bezbednost_spojeno.pdf

Mršević Zorica, Janković Svetlana (2019). *Zaštita ljudskih prava migranckinja*. Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, vol 38 – 2, 35-48.

https://www.aksi.ac.rs/zbornik_arhiva/zbornik_aksi_2_2019/zbornik_aksi_2_2019_zorica_mrsevic_svetlana_jankovic.pdf

UVEK NEPOSLUŠNE, I DALJE NA ULICAMA...

<https://zeneucrnom.org/sr/20-aktivnosti/bezbednost/132-rezolucija-saveta-bezbednosti-1325>

Rezolucija Saveta bezbednosti 1325: Izveštaj civilnog društva za 2014. godinu

<https://bezbednost.org/publikacija/rezolucija-saveta-bezbednosti-1325-izvestaj-civilnog-drustva-za-2014-godinu-2/>

Staša Zajović Žene u crnom, Beograd zeneucrnombograd@gmail.com²

Ženski sud – feministički pristup pravdi

Feministički pristup problemu seksualnog nasilja u ratovima u Jugoslaviji: Za kulturu sećanja i odgovornosti, nastao je iz potrebe feministkinja ovog regionalnog zapisu informacije i znanje o ovom problemu i učine ih dostupnim širokoj javnosti. Program je deo feminističke kulture sećanja na najteže, sistemski organizovane, seksualne zločine koje su žene na ovim prostorima doživele na kraju 20. veka; sećanja na bol i traumu koja nije uticala samo na konkretne žene, već na celu društva koja i danas žive sa njom. Takođe je deo feminističke kulture od-

² Zajedno sa Sanjom Pavlović, Autonomni ženski centar.

govornosti – odgovornosti da se imenuju počinitelji, koji su većinski bili srpske nacionalnosti i zločine činili pod velom velikosrpskog nacionalizma i mržnje prema ženama i etničkim Drugima. Jedino kulturom sećanja i odgovornosti možemo makar za nijansu ublažiti bol preživelih, njihovih porodica i društava, i uticati na to da se takvi zločini više nikad ne ponove.

Ženski sud – feministički pristup pravdi: dokumentarni film o Ženskom суду у Сарајеву (maj 2015) (režija F. Markovinovića, produkcija ŽUC, 2016)

Staša Zajović je diplomirala na Katedri za romanistiku na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu (1977). Jedna od osnivačica feminističko-pacifističke grupe *Žene u crnom* (ŽUC) 1991. Organizatorka i učesnica brojnih antimilitarističkih, mirovnih, feminističkih manifestacija, kampanja, mreža, koalicija, konferencija, skupova, seminara. Pokretačica i koordinatorka edukativnih programa usmerenih na mir, pomirenje, solidarnost, feministički pristup pravdi. (Ko)autorka i/ili urednica knjiga, eseja, članaka u domaćim i međunarodnim časopisima i publikacijama, zatim feminističkog kalendarja i Ženske mirovne agende za svaku godinu od osnivanja do danas (1991–2022). Bavi se prevođenjem sa španskog jezika. Dobitnica je više nagrada i priznanja za svoj antiratni i mirovni angažman: Milenijumska nagrada za mir (2001), Počasna građanka Tutina/Sandžak (2004), Počasna građanka Granade (2004) i druga priznanja za ljudska prava i mir. Nominovana '1000 žena za Nobelovu nagradu za mir' (2005), Za ličnost godine lista *Danas* (2005, 2007).

Preporučena literatura

Zajović, Staša (ur.) (1993–2007), *Žene za mir*, Žene u crnom, Beograd.

Zajović, Staša (2006), *Uvek neposlušne*, Žene u crnom, Beograd.

Zajović, Staša (2007), *Tranziciona pravda – feministički pristup*, Žene u crnom, Beograd.

Zajović, Staša (2021), *Pamtimo antiratni otpor – Vera Vebel Tatić i Centar za antiratnu akciju Ada*, Žene u crnom, Beograd.

Neda Božinović: od partizanke do antimilitaristkinje (2016), Žene u crnom, Beograd.

<https://www.youtube.com/watch?v=6sMbcVWL09c>

Neda Božinović: kontinuitet borbe za mir i ženska prava (2016), Žene u crnom, Beograd.

https://www.youtube.com/watch?v=xFi_am86EB4

Doc. dr Milena Žikić Novi Sad milenazikic85@gmail.com

Žene u velikom ratu

Uloga žena u Velikom ratu postala je aktuelna proslavom stogodišnjice završetka Prvog svetskog rata.

Ratne okolnosti uslovile su da se žene uključe u vojne redove, preuzmu prevoz ranjenika, predvode transportne sanitetske jedinice. Prisutnost žena bila je zabeležena i u medicinskim misijama, društveno humanitarnim organizacijama i propagandi.

Žene su u Velikom ratu odigrale veliku ulogu kao borkinje, bombašice, herojke, pri evakuaciji i transportu ranjenika.

Borbeni put Milunke Savić (1892–1973) ostao je ovenčan sa sedam odličja, a Sofije Jovanović (1892–1979) sa deset. Prvi svetski rat iznedrio je i prvu ženu oficirku u srpskoj vojsci, Britanku Floru Sends (1876-1956), koja je odlikovana sedam puta.

Angažman žena sadržan je u predlozima za odlikovanje, gde se u obrazloženju eksplicitno navodi uloga i značaj žene u ratnim situacijama. Žene su učešćem u ratu promenile ukorenjene tradicionalne, verske i običajne stavove rezulati ovakvog doprinosa, nažalost, nisu ženama omogućili sticanje prava glasa, ali su načinjeni koraci postupno pomerali granice položaja žena koje su svojim učešćem podnele veliki teret za opstanak društva u za njega najtežim trenucima.

Doc. dr Milena Žikić je diplomirala i doktorirala na Departmanu za istoriju Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Nišu. Docentkinja je i šefica Katedre za opšteobrazovne predmete na Farmaceutskom fakultetu, Novi Sad. Radi i kao personalna asistentkinja i saradnica dekana za kontinuiranu edukaciju. Članica je Istorische sekcije Srpskog lekarskog društva u Beogradu i Saveta za izdavačku delatnost Zavoda za ravnopravnost polova u Novom Sadu.

Preporučena literatura:

Žikić, Milena (2016), „Polna struktura stanovništva Kraljevine Srbije od 1912. do 1918. godine“, *Peščanik: časopis za istoriografiju, arhivistiku i humanističke nauke*, God 14, 4/2016, 65–82.

Žikić Milena, (2019), „Ljubica Čakarević u vihoru Prvog svetskog rata“, *Vojno delo*, 2/2019, 334–339.

Žikić, Milena (2017), „Nadežda Petrović na stranicama srpske štampe“, *Vojno delo*, 5/2017, 523–533.

Žikić Milena, (2019), *Žene u srpskim oslobođilačkim ratovima (1912-1918)*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.

Žikić, Milena i Tanja Milosavljević (2022), UNE FIGURE HISTORIQUE DE L'HISTOIRE SERBE – SOFIA JOVANOVIĆ, u: FACTA UNIVERSITATIS Series Philosophia, Sociology, Psychology and History Vol. 21, No2, 101 – 111.

Žikić, Milena (2022), „Doprinos žena Britanije srpskom narodu (1912-1918)“, u: „Individualnost i kolektivitet (čovek i društvo) iz perspektive interdisciplinarnih istraživanja“ : 22. nacionalna konferencija sa međunarodnim učešćem, Centar za empirijska istraživanja religije (CEIR), Novi Sad i Porodični razgovori, Beograd, 409-427.

Žikić, Milena et Tanja Milosavljević (2021), „La vie des réfugiés serbes en Corse dans la Première Guerre mondiale. Témoignages de Jelena Lozanić, jeune humanitaire“, *Serbica: Revue électronique*, N° 28 / juin 2021, ISSN 2268-3445.

Žikić, Milena (2020), „Flora Sends sa Srbima i za Srbe“, u: Zorica Kuburić (prir.), Ana Zotova (prir.), Ljiljana Ćumura (prir.), *Mesto stida i ponosa u religiji, filozofiji i umetnosti: zbornik radova*, Centar za empirijska istraživanja religije, Novi Sad i Porodični razgovori, Beograd, 297-307.

Stolić, Ana (2015), *Sestre Srpskinje: pojava pokreta za emancipaciju žena i feminizma u Kraljevini Srbiji*, Evoluta, Beograd.

Trgovčević, Ljubinka (2005), „Srbi u Francuskoj tokom Prvog svetskog rata“, u: Mihailo Pavlović (ur.) i Jelena Novaković (ur.), *Međunarodni naučni skup Srpsko-francuski odnosi 1904–2004*, Beograd, 18–20. oktobar 2004, Beograd, 43–55.

2.2.2.2. Izlaganja polaznica

Program podrazumeva aktivno učešće polaznica u nastavi: polaznice imaju priliku da saopšte svoja interesovanja (koja nisu deo programa) i podele ih sa drugima, bez obzira da li su imale namjeru da okončaju studije završnim radom i dobiju sertifikat. Takvih je izlaganja bilo ukupno dva.

Milica Popović³, „Da li je rodna ravnopravnost pitanje jezika?“ (29.10.2022)

Sažetak: Autorka u izlaganju pokušava da odgovori na pitanja kako društvo utiče na upotrebu jezika i kako upotreba jezika menja društvenu svest pojedinke ili grupe, potom kako upotreba rodno osetljivog jezika (ROJ) utiče na dostizanje rodne ravnopravnosti u društvu. Posebno odgovara na pitanje: da li ROJ ‘kvari’ jezik?

Milica Popović je doktorantkinja na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Profesorka španskog jezika i direktorka u školi jezika „Jezički centar Casa de lenguas“.

Marija Antunović „Žene i društvene mreže, od zabave do nasilja“ (19.11.2022)

Sažetak: U poslednje vreme se društvene mreže u Srbiji koriste kao mesto okupljanja i osnaživanja žena koje su pretrpele nasilje, ili priznale silovanje (Me too, Nisam tražila). Zabrinjavajuće je da se zlostavljanje nastavlja kroz negativne komentare, pune govora mržnje na istim društvenim mrežama.

Antunović Marija je ekonomistica, radila u izdavačkim kućama u Suotici i Segedinu, Mađarska.

U usmenom razgovoru nakon održanih predavanja, polaznice su procenile da je dobra praksa u ovom edukativnom programu što se daje mogućnost da se

³ Polaznica je morala da prekine pohadanje programa zbog obaveza.

'doneto' znanje znanje podeli sa drugima i tako obezbedi razmena znanja kroz različita povezivanja i upoznavanja tokom trajanja nastavnog plana i programa. Ovim se nadoknađuje činjenica da nisu svim predavanjima bila moguća sva lica u isto vreme, kako je to uobičajeno u klasičnoj nastavi. Svakako neposredan razgovor uživo ima prednost u odnosu na onlajn komunikaciju jer omogućava nesmetanu interakciju sagovornica i bolje međusobno razumevanje i učenje. Interakcija u digitalnom prostoru ograničena je i sužena, ali je i poželjana kada polaznice ne mogu fizički biti prisutne. Običaj deljenja znanja sa drugima treba zadržati i u budućim organizovanjima edukativne nastave Ženskih studija i u onlajn formatu i uživo, sve u zavisnosti od date situacije i potrebe polaznica ili predavačica.

2.2.2.3. Završni radovi polaznica

Da bi stekle uslov za pisanje završnog rada uz pomoć mentorke, potrebno je da polaznice prisustvuju najmanje polovini predavanja (uživo ili putem Zum aplikacije).

Podaci su dati u Tabeli 2.

Tbl. 2. Lista prisustva „Ženske studije u Subotici“ [15.10.2022-17.12.2022]

Br.	PREZI-ME	IME	15. 10.	22. 10.	29. 10.	5. 11.	12. 11.	19. 11.	26. 11.	3. 12.	10. 12.	17. 12.
1.	Antuno-vić	Marija	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
2.	Blizanac	Branka	+	+	+	+	-	+	0	-	-	-
3.	Flajs	Rita	+	-	-	-	-	-	+	-	+	-
4.	Ivanović	Ana	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
5.	Janković	Svetla-na	+	+	+	+	+	+	0	+	+	+
6.	Jelić	Željka	+	+	+	+	+	+	0	+	+	+
7.	Kašaš	Danica	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+
9.	Maksi-mović	Galina	-	-	+	+	-	+	0	-	-	-
9.	Pecka	Adriana	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
10.	Pešić	Tamara	+	+	-	+	+	+	0	+	+	+
11.	Popović	Milica	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-

Teme završnih radova (individualni ili timski) su u okviru četiri odabrane tematske oblasti, a polaznice ih definišu uz pomoć mentorke (čiji je zadatak da usmerava tok rada, uz zahteve koji su

dati u uputstvima Ženskih studija, kao i da pomaže u prikupljanju literature i drugog pripremnog materijala u zavisnosti od odabrane tematske celine). Fokus u mentorskem radu bio je na pisanju prikaza kao akademskog oblika diskursa, jer se pokazalo da sticanje te vrste znanja izostaje u gotovo svim visokoškolskim programima koje su polaznice do tada završavale⁴.

U Tabeli 3 dajemo podatke o završnim radovima polaznica.

Tbl 3. Završni radovi polaznica Ženskih studija i istraživanja u Subotici (okt-dec. 2022)

Tematska celina	Tema	Mentorka
Znamenite žene u sportu	Marija Antunović Paraolimpijke u medijima: Borislava Perić Ranković	M. Bašaragin
Znamenita žena Bečića	Blizanac Branka Ljiljana Kraljević Bukinac (1925-2007)	M. Bašaragin
RR: jezik, rod, obrazovanje	Svetlana Janković Društveni položaj starijih žena u vreme pandemije	M. Bašaragin
Znamenite žene u pozor. umetnosti	Jelić Željka Jelka Arsić (1922-1979)	S. Savić i M. Bašaragin
Znamenite žene iz romske zajednice	Danica Kašaš Životna priča mlade Romkinje	M. Bašaragin
RR: jezik, rod, obrazovanje	Adrijana Pecka Marijana Čanak (ur.) (2022), Sećanje na detinjstvo: odrastanje žena sa invaliditetom, Iz kruga... Vojvodina, N. Sad (prikaz)	M. Bašaragin
Mirovno delovanje žena	Tamara Pešić Margareta Bašaragin (2021), Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke, afežeovke, ŽSI i Fut. pub, N. Sad (prikaz)	M. Bašaragin

Sažeci završnih radova polaznica.

Marija Antunović ističe da je o ženama u sportu u domaćoj literaturi pisano relativno dovoljno (Ciganović 2022, Đordić, Brkljač, Pajvančić 2011; Koković, 2006; Mršević 2013; Srdić, 2013, 2021; Ženska platforma za razvoj, 2020), a isto

⁴ Radovi se čuvaju u arhivi Udruženja „Ženske studije i istraživanja“ u Novom Sadu i u Podružnici u Subotici.

važi i o sportiskinjama sa invaliditetom u medijima (Portal o invalidnosti, 2022).

Cilj rada je da istraži i dokumentuje jedan deo podataka u prilog osvetljavanja životne priče paraolimpijske stonoteniserke Borislave Perić Ranković (1972, Bečej) i njenu (ne)zastupljenost u odabranim medijima ili medijskim sadržajima.

Podaci su iz 2 medijska sadržaja: 1. sa Portala o invalidnosti i 2. odrednica sa Wikipedije.

Borisava Perić Ranković ima svoju stranicu na Wikipediji na pet jezika (njemačkom, engleskom, španskom, francuskom i poljskom) gde su podaci o profesionalnim uspesima u sportu, ali izostaju oni važni za razumevanje različitih komponenti identiteta žene sa invaliditetom kao i prikriveni oblici višestruke diskriminacije prema poznatoj sprotistkinji. Njih pronalazimo u tekstovima na Portalu o invalidnosti.

Zaključak je da se u široj javnosti nedovoljno govori i objašnjava problematiku invalitkinja u sportu, zatim da su podaci o njima rasuti po različitim izvorima i potrebno je istraživački pristupiti takvim podacima.

Kao predlog za neposrednu praksu može poslužiti tekst o svakoj posebno koji bi se distribuirao raznim grupama građana i građanki, a pre svega među mlađima, kako bi razumeli specifičnost ove grupe sportiskinja, ne samo kod nas.

Branka Blizanac istražuje i dokumentuje životnu priču Ljiljane Kraljević Bukinac (1930-2010), istoričarke umetnosti, sa namerom afirmisanja njenog doprinosa gradu Bečiju.

Autorka koristi arhivsku građu ličnog fonda Kraljević-Bukinac Ljiljanja - Bečej (1925-2007), u bečejskom odseku Istoriskog arhiva Sente. Kombinuje metod kritičke analize istorijske građe i utvrđenu metodologiju sakupljanja životnih priča žena odomaćenu u feminističkom pristupu.

Rezultati pokazuju da je ova izuzetna žena, i pored brojnih nagrada i priznanja za svoj profesionalni rad, zaboravljena, skrajnuta i nedovoljno poznata javnosti danas, naročito mladim generacijama i u Bečiju, ali i u Vojvodini.

Zaključak je da je neophodno kontinuirano obnavljanje sećanja na znamenite žene i njihove doprinose umetničkom, društvenom i kulturnom životu u pojedinim gradovima, i šire u Vojvodini i Srbiji.

Svetlana Janković polazi od brojnih istraživanja koja ukazuju da su starije osobe, naročito starije žene, pored osoba sa invaliditetom, jedna od najdiskriminiranijih grupa u Srbiji danas.

Cilj rada je da pregledom literature i ličnim iskustvom ukaže na diskriminaciju, ponižavajući i marginalizovan položaj starijih žena koje su više nego stariji muškarci izložene nasilju.

Podaci iz literature su saglasni da su siromaštvo i zanemarivanje unutar porodice najrasprostranjeniji problemi sa kojima se susreću starije žene. Njihova vulnerabilnost naročito je pojačana zbog mera uvedenih tokom pandemije CO-

VID-19. Seksizam i ejdžizam u takvim uslovima postaju stalna komponenta svakodnevnog života. Do izražaja dolaze i slučajevi nasilja i femicida, a povećana je i opšta nebezbednost starijih žena. Nasilje nad ženama ne prestaje kako one stare, već se čak intenzivira istovremeno postajući manje vidljivo.

Zaključuje da je potrebno uspostaviti međugeneracijsku solidarnost i razumevanje, širiti pozitivne slike o starenju i odnosu prema starijima, njihovom ogromnom doprinosu društvu i ulozi koju danas imaju.

Preporučuje razne vidove institucionalnog i vaninstitucionalnog obrazovanja kao jedan od načina za promenu postojećeg negativnog stava o starenju i starijima u našem društvu danas.

Željka Jelić tematizuje život i delo Jelke Asić (Zagreb, 1922 - Zagreb, 1979), jedne od najvećih vojvođanskih pozorišnih umetnica 20. veka, koja je najveći deo svoje umetničke karijere provela u Subotici. Cilj rada je da objedini do sada objavljene podatke o ovoj umetnici i da ih osvetli primenom metoda iz ženskih i rodnih studija i time približi današnjoj mlađoj generaciji 21. veka u Vojvodini koja, na žalost, ne zna mnogo o ovoj umetnici.

Polje pozorišnog rada Jelke Asić je raznovrsno: dramske uloge, operske i koncertne prezentacije, pedagoški rad sa mladima. U svojim ostvarenjima sarađivala je sa suprugom Milanom Asićem (1917-1986) kompozitorom i dirigentom, koji je osnivač i direktor subotičke opere (1945), te direktor filharmonije.

Zadatak je analize da osvetli doprinose poznatih *bračnih parova* u pozorišnom životu kod nas, nekada se doprinos umetnica zanemaruje ili umanjuje, pa je jedan od zadataka rodnih analiza da pokažu u kojoj meri se umetničke (bračne) ličnosti dopunjavaju u zajedničkim umetničkim ostvarenjima, a možda prečutkuje stvarni umetnički doprinos svakog od njih u toj zajednici. Neretko se delatnost u pozorištu prenosi i na sledeću generaciju u porodici (ćerka bračnog para Asić, Zvjezdana, bila je dramaturškinja, dramska spisateljica, pesnikinja i likovna umetnica).

Danica Kašaš u radu ima za cilj da zabeleži sećanja na segment životne priče mlade Romkinje sa namerom da ukaže na elemente rasizma, juvenizma i seksizma kojima je bila izložena ali i na podršku neromkinja u procesu odrastanja, ličnog i profesionalnog razvoja i osnaživanja.

Tri su vrste sećenja: 1. pomajke koja pruža utočište, dom i novu porodicu, 2. mlade Romkinje koja je odlučila da se bori za uspeh i protiv patrijarhalne porodice i rasističko-seksističke sredine i 3. koordinatorke obrazovnog programa Ženskih studija u Subotici (2022) koja svedoči o stalnom daljem napretku i razvitku.

Zaključuje da je zabeležena životna priča žene, u ovom slučaju mlade Romkinje, neispqrpan izvor podataka da otkrijemo načine na koje žene u saradnji i solidarnosti prevazilaze poteškoće i bore se za uspeh u životu i radu.

Biografije polaznica koje su primile sertifikate

Antunović Marija je ekonomistkinja. Veći deo radnog veka provela je u izdavačkim kućama u Subotici i Segedinu radeći kao izvršna direktorka, agentkinja prodaje, rukovoditeljka knjižare. Poseduje više licenci za bankarsko-administrativne poslove.

Blizanac Branka studira na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Do sada je pohađala kurseve Ženskih studija: Onlajn ženske studije (AI „Forum 10”, N. Pazar i ŽSI, N. Sad, nov. 2020), Feminističke medijske kulture (Centar za ženske studije, Beograd, mart 2021), Feminist Spring School (Alternativni centar za devojke, Kruševac & Artoplis Center, Priština, apr-nov. 2021), Uvod u ženske studije (Centar za ženske studije, Beograd, sept. 2022). Članica je neformalnog feminističkog kolektiva Ženska solidarnost.

Janković Svetlana potpukovnica je Vojske Srbije u penziji. Magistrirala je u oblasti odbrane, bezbednosti i zaštite i doktorantkinja na Fakultetu za inženjerski menadžment Univerziteta „Union-Nikola Tesla“ u Beogradu. Sa misijom OEBS u Srbiji radila u Koordinacionom telu za rodnu ravnopravnost Vlade R. Srbije kao konsultantkinja za rod i bezbednost (2018 i 2019). Aktivistkinja Centra za podsticanje dijaloga i tolerancije, Čačak, Fonda za socijalnu i demokratsku inicijativu, Beograd i saradnica: Mreže 1325,

Centra za nenasilnu akciju i Global analitike iz Sarajeva. Stipendistkinja programa Žene mir bezbednost vašingtonske organizacije Vital voice (2021/2022). Dobitnica nagrade „Andelka Milić“ (2018) za izuzetne dopriose unapređenju rodne ravnopravnosti.

Željka Jelić je diplomirala na Osnovnim akademskim studijama psihologije FPPS „Dr Lazar Vrkatić“ N. Sad (2018). Radi kao glumica (1998-) amaterski i kao voditeljica (2005-) za Pokrajinsku vladu, Grad Novi Sad, Vojsku Srbije, umetničke manifestacije, kao spikerka na lokalnoj TV, autorka i voditeljka radijske emisije na lokalnom radiju.

Danica Kašaš je penzionerka (hortikultura). Slika i glumi u dramskoj sekciji u Klubu penzionera u Subotici, piše pesme.

Adriana Pecka je završila master studije defektologije na Univerzitetu „Lorand Etveš“ u Budimpešti (Mađarska) (2021) i Pedagoški Fakultet „Juhas Dula“ Univerziteta u Segedinu, Mađarska, smer Specijalna edukacija i rehabilitacija osoba sa teškoćama u mentalnom razvoju i osobe sa teškoćama u učenju (2011). Zaposlena je kao defektološkinja OISŠ „Dr Svetomir Bojanin“ u Subotici.

Pešić Tamara je završile osnovne (2009) i specijalističke studije (2011) iz oblasti Međunarodnih odnosa i diplomatija na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta Crne Gore u Podgorici, a trenutno na istom fakultetu pohađa master studije iz Komparativne politike. Zaposlena je kao Samostalna savjetnica II u Sekretarijatu Odbora za rodnu ravnopravnost pri Skupština Crne Gore u Podgorici.

Za urađen završni rad (uz pomoć mentorke) i dovoljan broj prisustva predavanjima polaznica dobija sertifikat. Dodela sertifikata podrazumeva kratko predstavljanje sadržaja završnog rada (u obliku odbrane rada), uz navođenje moguće praktične primene rezultata.

Primer praznog sertifikata

2.2.3. Završni događaj: dodela sertifikata

Na završnoj svečanosti 17. decembra 2022. u prostoru Savremene galerije Subotica polaznice su usmeno branile svoj završni rad, nakon čega dobijaju sertifikate, a događaj je zabeležen i na video traci.

Uručenje sertifikata, Savremena galerija Subotica, 17. decembar 2022.

Foto: D. Bećar, 2022.

2.2.3.1. Evaluacija

Anonimnua evaluacija programa (onlajn polaznicama prosledile smo evaluacioni listić imejtom) (Prilog 8).

Izdvajamo pitanja koja se odnose na očekivanja polaznica (1), zadovoljstvo stečenim znanjem (2) i na znanja koja žele da prodube i primene (5).

1. Da li su predavanja u programu Ženskih studija ispunile tvoja očekivanja? Opiši na koji način?

- Predavanja su mi pomogla da proširim svoje znanje iz oblasti rodne ravnopravnosti, te izazova koji još uvijek postoje u brojnim oblastima ženskog djelovanja i upoznam se sa istorijom i aktivizmom žena na području Subotice.

- Slušala sam mnogo raznovrsnih predavanja, i zaista naučila dosta. Program je bio odlično spremljen, a predavanja su se fantastično nadovezivala jedna na drugo, u nekoliko tematskih celina.

- Interdisciplinarnost tema koje su obrađene u ovom programu, istraživanja

i aktivnosti o doprinosima žena kulturnom, umetničkom, naučnom, političkom i društvenom životu grada Subotice, koji su u mnogo čemu istovetni sa doprinosima žena u drugim sredinama, ali koje su u mnogim detaljima zaista specifične.

- Predavanja su u potpunosti ispunila moja očekivanja. Pažljivo sam pratila sva predavanja, stekla znanja o novim temama ili saznala nove pojedinosti o nekim temama koje su mi bile poznate. Istraživanja i rezultati do kojih su došle autorke predstavljeni su sveobuhvatno, bilo je prilike za diskusiju.

- Nisam znala šta da očekujem, ali sam više nego zadovoljna.

- Čula sam korisne teme i sa njima se dublje upoznala.

- Stekla sam nova znanja, informacije i pročitala interesantne knjige.

2. Šta je bilo najkorisnije od predavanja koja si slušala (možete zaokružiti više od jednog izbora)? Obrazloži svoj izbor?

- Pošto mi je veoma fascinantan projekat prikupljanja biografija znamenitih žena, slušati Margaretu na temu istraživanja koje je sprovela je bilo zaista neprocenjivo vredno. Podvukla sam sebi najdraža predavanja od onih kojima sam mogla da prisustvujem. Predavanje Dragane Pejović je bilo odlično i najviše od svih me je oduševilo – pripremni materijal koji je poslala je bio odličan, njen izlaganje koncizno, jasno, i mnogo vredno i značajno, kao što su i njena istraživanja koja je predstavljala tokom njega. Predavanja Nele Tonković su mi pokazala jedan za mene sasvim nepoznati svet ženskog stvaralaštva u Subotici, i sad znam da će ga sigurno potražiti kad dodem do vašeg grada.

- Ove teme su mi bile veoma korisne jer do sada nisam imala prilike da o njima više slušam.

- Prvo, sva predavanja su korisna. Zaokružila sam ona koja sam slušala 100% fokusirana. Negde sam proširila svoj fond znanja, temama za koje sam prvi put čula ili čula iz neke druge perspektive i temama kojima sam obnovila svoje znanje i produbila ga novim informacijama.

- To su teme koje me od ranije zanimaju, ili su me zainteresovale kada sam ih prvi put čula na ovim predavanjima.

- Dopale su mi se sve teme.

- Sva predavanja bila su korisna. Izdvojila sam za mene najzanimljivija, (e i f) zbog tema i ličnog iskustva autorki istraživačica i umetnica kojima se istinski divim. „Rod u razgovoru u razredu” zbog značaja komunikacije u školama. „Rod-na dimenzija urbanog planiranja” jer je važna za kvalitet života ne samo žena i podsticanja aktivizma za vidljive promene u ulici, gradu, državi.

- Sva predavanja su mi bila interesantna.

5. Iz koje oblasti Ženskih studija bi volela da proširiš znanje, nakon osnovnog, a stečenog u ovom programu?

- Najviše iz istraživanja koje sprovode istraživačice ŽSI, ženske istorije. Ali i drugih veoma značajnih tema sa kojima smo imale prilike da se upoznamo, dakle, istraživanja na temu položaja žena u prostitutuciji, umetničkom stvaralaštву

žena – sve veoma bitne teme koje su uključene u ovaj program.

- Voljela bih da proširim znanje iz oblasti poput rodne perspektive urbanizma, rodno odgovornog budžetiranja kroz konkretne primjere i sl.

- Volela bih da proširujem znanja iz svih obrađenih tematskih oblasti sa na-glaskom na mirovno delovanje žena. I posebno, dobila sam inspiraciju da teme vezane za istraživanja i aktivnosti u lokalnoj sredini (grad Subotica) sa fokusom na žene obradim za moj grad Čačak.

- Žene i mediji.

- Žene u umetnosti.

- Žene sa invaliditetom u prošlosti.

Evaluacija nam je takođe pokazala da je količina podeljene literature (uživo i putem mejla) bila dovoljna, da su polaznice često posećivale sajt ŽSI radi šireg informisanja, da je priprema pojedinačnih predavanja odlična a ukupnu organizaciju programa ženskih studija procenjuju kao dobru. Hibridni model nastave odgovarao je svim polaznicama i u njemu su videle mogućnost uključivanja u program i van Subotice (iako su svesne manjkavosti onlajn komunikacije).

Više od 35 osoba prisustvovalo su pojedinačnim predavanjima (uživo ili on-lajn), što pokazuje da je interesovanje za odabrane teme bilo i izvan prijavljene grupe polaznica, a to daje mogućnost daljeg širenja i afirmisanja ŽSI u Subotici.

Napominjemo da smo tokom ostvarivanja programa podelile knjige, brošure i druge materijale polaznicama i gošćama, a u pitanju su većinom izdanja ŽSI, ali i drugih institucija i ženskih aktivističkih udruženja.⁵

Takođe smo u okviru programa organizovale promociju knjige dr Dragane Pejović *Položaj žena u prostituciji u Republici Srbije* (Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad, 2022) (5.11.2022) kao primer polaznicama kako se organizuje promocije knjiga. To znanje, uz znanje o pisanju prikaza knjiga, mogu direktno biti od koristi u praktičnom radu u budućnosti.

⁵ Lord, Odri (2022), *ZAMI - novo čitanje mog imena*, Rekonstrukcija ženski fond, Beograd; Spahić Šiljak, Zilka (ur.), Jasna Kovačević (ur.) i Jasmina Husanović (ur.) (2022), *Izazovi integrisanja rodne ravnopravnosti u univerzitetskoj zajednici: Protiv rodno zasnovanog nasilja*, TPO Fondacija, Sarajevo u suzdržavstvu sa IFDT UB, Beograd i UNS, Novi Sad, UIS, Sarajevo, UBL, Banja Luka; Marijana Čanak (ur.) (2022), *Sećanje na detinjstvo: odrastanje žena sa invaliditetom*, Iz kruga... Vojvodina, Novi Sad; i dr.

3.0 MEDIJSKA REPREZENTACIJA

Po scenariju Svenka Savić i Margareta Bašaragin sačinile smo i video-zapis naslovjen „Ženske studije u Subotici II generacija“ uz učešće predavačica, polaznica i i koordinatorki (snimano u prostoru Savremene galerije Subotica u dva termina – 17.11. i 17.12.2022. na završnom događaju⁶.

Cilj video-zapisa je čuvanje sećanja na obnovljenu praksu održavanja Ženskih studija u Subotici, nakon 25 godina od prvih predavanja (1997). Otuda je scenario zamišljen kao povezivanje istorije i budućnosti Ženskih studija i očuvanje kontinuiteta u gradu Subotica.

Margareta Bašaragin govori o svim aktivnostima u vezi sa realizacijom alternativnog visokoškolskog obrazovnog programa „Ženske studije u Subotici“, ostvarenoj saradnji, rezultatima i planovima za budućnost.

Predavačice i predavač: dr Mirjana Dokmanović, Dejan Mrkić, dr Dragana Pejović, Radmila Zećirović i doc. dr Milena Žikić govore o sadržaju i ciljevima pojedinačnih predavanja.

Dr Mirjana Dokmanović se osvrće i na rad Udruženja „Ženske studije i stvaralaštvo“ (1997-2004).

Polaznice koje su završile Ženske studije i stekle sertifikat: Svetlana Janković (putem Zuma), Željka Jelić, Danica Kašaš, Adriana Pecka i Tamara Pešić (putem Zuma) predstavljaju svoje završne radove i ističu ostvarenu promenu u sopstvenom načinu sagledavanja položaja i uloge žena u našem društvu danas.

Tokom trajanja programa Ženskih studija ostvarena je veoma uspešna saradnja sa internet portalima Magločistač (<https://www.maglocistac.rs/>) i Grad Subotica (www.gradsubotica.com). Tu su predavanja i susreti redovno najavljivani, a sa pojedinim predavačicama Stašom Zajović, Nelom Tonković i dr Dragonom Pejović i predsednicom ŽSI prof. dr Svenkom Savić objavljeni su intervju u vezi sa predavanjima i angažmanom na programu „Ženske studije u Subotici“.⁷

⁶ Dostupan na: <https://www.dailymotion.com/video/k6ZfB3q2lY2onPyCE8N>

⁷ Staša Zajović: Osuđeni ratni zločinci su postali moralni autoritet u Srbiji, koja i dalje ne priznaje odgovornost za zločine nad civilima, *Magločistač*, 2. decembar 2022.

Svenka Savić, profesorka emeritus: Uvek se iznad žena domisle neki novi kišobrani koji ih onda zaklanjaju, *Magločistač*, 18. novembar 2022.

Nela Tonković: Kako pronaći balans između savremene umetnosti i "običnog" života, *Magločistač*, 7. novembar 2022.

Dr Dragana Pejović u Subotici: Prostitutke u Srbiji nevidljive, bez ljudskih prava i podrške porodice i sistema, *Magločistač*, 7. novembar 2022.

Poverenica Margareta Bašaragin je takođe dala intervju za lokalni subotički sajt subotica.info⁸ i za Portal Subotica danas.⁹

Osnovni je doprinos, prema saopštenjima polaznica i predavačica, da je tokom trajanja edukativnog programa, oformljena zajednička grupa koja se međusobno dobro razume i može nastaviti saradnju u budućnosti, uz povezivanje sa grupom onih polaznica prve generacije i tako oformiti značajnu aktivističku grupu u ovom gradu.

⁸ Margareta Bašaragin: O ženskim studijama, subotica.info, 27. septembar 2022.

⁹ Margareta Bašaragn „Značaj ŽSI i Ženskih studija u Subotici“, *Subotica danas*, 10. novembar 2022.

4.0 ZAKLJUČAK

Alternativni, interdisciplinarni visokoškolski obrazovni program „Ženske studije u Subotici“ (oktobar-decembar 2022) realizovale smo kao sticanje teorijskog i metodološkog znanja iz ženskih i rodnih studija, povezano sa lokalnim aktivnostima i istraživanjima u Subotici, s fokusom na doprinosima žena kulturnom (pozorišnom), umetničkom, naučnom, političkom i društvenom životu grada Subotice.

Drugi ciklus Ženskih studija u 2022. organizovale smo nakon veoma uspešnog prvog ciklusa pod nazivom „Ženske studije posle 25 godina“ (u letnjem semestru: maj-jul 2022) a u znaku obeleževanja 25 godina postojanja Udruženja „Ženske studije i istraživanja“ Novi Sad i pojedinih datuma u navedenom periodu (kao što je Deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. u formi aktivnosti objedinjenih pod zajedničkim nazivom „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“).

Osnovni cilj programa Ženskih studija je da nastavimo proces obrazovanja grupa polaznica, a budućih saradnica u aktivnostima NGO, koje će nadalje potraditi na osnaživanju i edukaciji drugih i omogućiti tako održavanje kontinuiteta sa istorijatom i prethodnicama Ženskih studija u Subotici, Vojvodini i Srbiji (regionu), s jedne strane, i umrežavanje aktivistkinja i ekspertkinja (predavačica), sa druge strane iz višejezične Subotice, Vojvodine, Srbije i regiona.

Odabrane teme drugog ciklusa: 1) Žene u umetnosti, 2) Znamenite žene, 3) Mirovno delovanje žena, 4) Rodna ravnopravnost: jezik, obrazovanje, nauka, i tim predavačica bile su vrlo delotvorne, o čemu svedoči pozitivna evaluacija polaznica. Dati tematski krug naišao je na dobar odjek u subotičkoj javnosti (a i šire) jer su više od 35 osobe prisustvovalo pojedinačnim predavanjima (uživo ili onlajn). To nam pokazuje da je interesovanje za odabrane teme bilo i izvan prijavljene grupe polaznica, a to daje mogućnost daljeg širenja i afirmisanja ŽSI u Subotici.

Sedam polaznica koje su završile program i stekle sertifikat saopštavaju o stečenim znanjima iz oblasti ženskih i rodnih studija, a na osnovu prosledene literature i tokom predavanja i izrade završnog rada, novoj veštini akademskog pisanja sa metodologijom iz ovih oblasti, idejama za nova ili slična istraživanja o ženama u pojedinim lokalnom zajednicama i budućim aktivističkim poduhvatima. To je dobar pokazatelj da nam je osnovni cilj programa Ženskih studija ostavljen.

Tokom trajanja „Ženskih studija u Subotici“ učvrstile smo i saradnju sa lokalnim medijima, NGO i institucijama u zajedničkoj želji da nadalje afirmišemo,

zagovaramo i podstičemo edukaciju, istraživanja, publikovanje i dokumentovanje o ženama za žene (i muškarce). Verujemo da će alternativni visokoškolski obrazovni program Ženskih studija postati trajno važna aktivistička, istraživačka i obrazovna pokretačka snaga u Gradu Subotici.

Sastavni deo programa Ženskih studija činila je i podela literature, elektronski i u štampanom obliku tokom susreta. Održana promocija knjige (Dragana Pejović, *Položaj žena u prostitutuciji u Republici Srbije*, Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad 2022) pružila je polaznicama priliku da se uče ovim oblikom naučnog diskursa, često izuzetno zapostavljenim u institucionalnim visokoškolskim obrazovnim programima.

Osnovni cilj altrenativnog visokoškolskog programa Ženskih studija o širenju mreže saradnica u Subotici i podsticanju istraživačkog i aktivističkog delovanja žena se ostvaruje. Dve polaznice prvog ciklusa Ženskih studija (Tatjana Kiš Čegar, Maja Rakočević Cvijanov) u drugom ciklusu imaju ulogu predavačica¹⁰.

Polaznice koje su uspešno završile obrazovni program Ženskih studija predstavljaju sada veliki potencijal za Grad Suboticu jer stečeno znanje i veštine mogu koristiti u svim aspektima kulturnog, umetničkog, naučnog, političkog i društvenog života Subotice, a u cilju poboljšanja i unapređenja položaja žena, kao i za istraživanje i dokumentovanje o (znamenitim) ženama Subotice.

¹⁰ Maja Rakočević Cvijanov, zaposlena u Međuopštinskom zavodu za zaštitu spomenika u Subotici, je na incijativu poverenice M. Bašaragin prikupila svu potrebnu projektnu dokumentaciju za obnavljanje oskrnavljenog spomenika antifašistkinje Lole Vol (<https://www.maglocistac.rs/subotica/margareta-basaragin-zasto-nema-lole-vol>). Sane-la Simeunović, polaznica prvog ciklusa ŽS, zaposlena na TV Subotici, inicirala je seriju reportaža o antifašiskinjama (https://www.youtube.com/watch?v=wKvZj_7wU-w).

5.0 PREPORUKE

Ženske studije kao alternativni visokoškolski obrazovni program imaju i teorijsku i aktivističku dimenziju jer je jedan od osnovnih njihovih ciljeva da ostvare pozitivnu društvenu promenu. Za buduće uspešno ostvarivanje programa Ženskih studija u Subotici, ali i Vojvodini, Srbiji i redionu, dajem sledeće preporuke:

1. Sarađivati sa ženskih organizacija i inicijativama lokalno i regionalno.
2. Odabirati tematski krug na osnovu anketa i elavuacija potencijalnih predavačica i polaznica, a u skladu sa lokalnim potrebama.
3. Afirmisati literaturu iz oblasti ženskih i rodnih studija na BCGHS jezicima.
4. Podsticati polaznice na samostalne istraživačke rade.
5. Podsticati aktivizam kod polaznica.
6. Poštovati osnovne feminističke principe solidarnosti, sestrinstva, saradnje, međusobnog uvažavanja i dr. i negovati individualni pristup prema svakoj polaznici.
7. Obeležavati značajne datume za žensku istoriju, ženski aktivizam, lokalno, regionalno i u odnosu na svet.
8. Omogućiti dostupnost programa Ženskih studija svima bez obzira na pol, rod, jezik, veru, nacionalnost, klasu, rasu, zdravstveno i materijalno stanje, obrazovanje i sl.
9. Omogućiti javnost i transparentnost programa.
10. Posebno sarađivati sa medijima kako bi program Ženskih studija dobio na afirmaciju i popularizaciju u društvenoj javnosti.
11. Saradivati sa obrazovnim, naučnim i kulturnim institucijama.
12. Obezbediti kvalitetnost programa i težiti njegovoj izvrsnosti.
13. Obezbediti kontinuitet programa, saradnje i umrežavanja svih akterki i aktera.
14. Povezivati istoriju, sadašnjost i budućnost Ženskih studija kod nas.

PRILOZI

Prilog 1. Spisak objavljenih knjiga Udruženja „Ženske studije i istraživanja” (ŽSI)

1. Savić, Svenka (2000), *Vera Šosberger (1927–1972)*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
2. Savić, Svenka (ur.) (2001) *Vojvođanke (1917–1931): životne priče*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
3. Savić, Svenka, Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović i dr. (2001), *Romkinje: biografije starih Romkinja u Vojvodini*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
4. Svenka Savić, Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović (2002), *Romani Women*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
5. Kestli, Elizabet (2002), *Žene sa Kosova: životne priče Albanki*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
6. Savić, Svenka, Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović (2002), *Romnja*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
7. Stojaković, Gordana (2002), *NEDA: jedna biografija*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
8. Ferkova, Antonija, Jarmila Hodoličova, Anna Jaškova i Veronika Mitro (ur.) (2003), *Slovenky: životne pribehy Sloveniek vo Vojvodine*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad. Prošireno izdanje 2015.
9. Tot, Marija i Veronika Mitro sa saradnicama (2003), *Рускині: житомтни нрпиноведкі*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
10. Savić, Svenka i Veronika Mitro (2004), „Životne priče mladih Romkinja”, u: *Zbornik istraživačkih radova studenata Roma*, ur. Milena Mihajlović, Centar za interaktivnu pedagogiju, Beograd, 77-105.
11. Savić, Svenka (2006), *Woman's Identities in Vojvodina: 1920–1930*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
12. Savić, Svenka (ur.) (2007a), *Romkinje 2*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
13. Savić, Svenka (ur.) (2007b), *Hrvatice, Bunjevke, Šokice (1919–1955)*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
14. Savić, Svenka i Veronika Mitro (ur.) (2006), *Vajdasági Magyar nők élettör-*

ténetei, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

15. Jankov, Edita (2006), *Jevrejke: životne priče žena iz Vojvodine*, Ženske studije i istraživanja i Jevrejska opština, Novi Sad.

16. Savić, Svenka (ur.) (2008), *Jelica Rajačić Čapaković*, Futura publikacije, Ženske studije i istraživanja i Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.

17. Savić, Svenka, Veronika Mitro, Sara Savić, Marijana Čanak (2008), *Životne priče žena – A što će ti ja jedna pričat...?*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

18. Bracić, Milica, Milica Mima Ružičić-Novaković i Svenka Savić (2009), *Životne priče žena sa invaliditetom u Vojvodini*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

19. Simin Bošan, Magda i Nevena Simin (2009), *Zašto su čutale: majka i čerka o istom ratu*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

20. Spariousu Laura i Svenka Savić (ur.) (2011), *Životne priče žena u Vojvodini – Rumunke (1921–1974)*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

21. Savić, Svenka (2013), *Iskustva mentorskog programa sa učenicima: višestruko podzastupljene grupe*, Zavod za kulturu Vojvodine, Novi Sad.

22. Savić, Svenka, Vesna Šijački, Katarina Krajnović (2014), *Deset godina Godišnjeg priznanja u oblasti ravnopravosti polova (2003–2013): životne priče nagrađenih*, Zavod za ravnopravnost polova i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

23. Savić, Svenka (2014), *ACIMSI Centar za rodne studije na UNS: deset godina posle* (izveštaj o radu u školskoj 2013–2014) Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

24. Savić, Svenka (2015), *Profesorke Univerziteta u Novom Sadu*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

25. Savić, Svenka (2016), *Kako je muški rod od devica? Visokoobrazovana romska ženska elita u Vojvodini*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

26. Ružičić Novković, Milica Mima (2017), *Izboriti se za izbor: životna priča Gordane Rajkov*, Centar Živeti uspravno, Centar za samostlani život sa invaliditetom Srbije, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

27. Savić, Svenka (2017), *Doprinos izgradnji mira protestantskih sveštenica u Vojvodini*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

28. Savić, Svenka (2018), *Erika Marjaš*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

29. Savić, Svenka (2019), *Žarko Milenković i Mirjana Matić*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

30. Anotnić, Ivana (2020), *Svenka Savić: između baletske i jezičke igre*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

31. Bašaragin, Margareta (2020), *Znamenite Jevrejke Subotice*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
32. Bašaragin, Margareta (ur.) (2021), *Sonja Licht: životna priča*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
33. Bašaragin, Margareta (ur.) (2021), *Starost u vremenu i prostoru*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
34. Bašaragin, Margareta (2021), *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afežeovke*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Prilog 2. Konkurs za Ženske studije u Subotici

ŽENSKE STUDIJE U SUBOTICI

UPIS U DRUGU GENERACIJU (Drugo obaveštenje)

Udruženje „Ženske studije i istraživanja“ Novi Sad (podružnica u Subotici), raspisuje konkurs za upis u drugu generaciju polaznika i polaznika.

Prijavljivanje do 12. oktobra 2022. na mejl: margareta.basaragin@gmail.com.
069 11 62 803.

Porgram obuhvata 4 tematske oblasti:

- 1. Žene u umetnosti 2. Znamenite žene 3. Mirovno delovanje žena
- 4. Rodna ravnopravnost: jezik, obrazovanje, nauka

Ukupno 32 časa nastave (subotom: 15.oktobar – 17.decembar 2022, 10.30-13.00 h), uživo u prostoru Savremene galerije Subotica (Park Rajhl Ferenca 5) i/ili onlajn, a dobijanje sertifikata podrazumeva pisanje završnog rada uz pomoć mentorke.

Nastava obuhvata sticanje teorijskog i metodološkog znanja iz ženskih i rodnih studija, povezano sa lokalnim aktivnostima i istraživanjima, a fokus je na doprinosima žena kulturnom, umetničkom, naučnom, političkom i društvenom životu grada Subotice. Izvode je 14 predavačica iz Subotice i Novog Sada.

(Pohađanje je besplatno.)

Više o prvoj generaciji Ženskih studija u Subotici u brošuri:

(<http://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti/405-brosura-zenske-studije-posle-25-godina-u-subotici>)

Prilog 3. Podeljena literatura

Ženske studije u Subotici, oktobar-decembar 2022, Subotica

Spisak dodatne literature

Anotnić, Ivana (2020), *Svenka Savić: između baletske i jezičke igre*, Futura publikacije i ŽSI, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta (2019), *Rod, kultura i diskurs razgovora u razredu*, Fondacija akademika Bogumila Hrabaka za publikovanje doktorskih disertacija, VANU, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta (2021), „Upotreba rodno osetljivog jezika u feminističkom časopisu Ženski pokret“, u: Milinković, Jelena (ur.) i Žarka Svirčev (ur.) Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa „Časopis Ženski pokret (1920–1938)“, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 99-118.

Bašaragin, Margareta i Draga Gajić (2020), „Dr Margita Hercl – antifašistkinja i lekarka“, u: Stevanović, Lada (ur.), Mladena Prelić (ur.), Miroslava Lukić Krstanović (ur.) (2020), *Naučnice u društvu*, Radovi sa konferencije održane od 11. do 13. februara 2020. u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti u Beogradu, Etnografski institut SANU, Beograd, 361-371.

Bašaragin, Margareta i Svenka Savić, (2019), „Funkcije diskursne strategije ‘govorenje uglas’ u TV duelu političara u Srbiji“, u: Gruhonjić, Dinko (ur.); Drašković, Brankica (ur.) Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije *Mediji i javne politike – uzmeđu proklamovanog i prakse*, Odsek za medijske studije, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, 91-107.

Bašaragin, Margareta i Svenka Savić (2021), “Gender and Ideology: Women on Postage Stamps in Serbia: 2006-2018“, *Teme*, Vol. XLV, No 1, 193-211.

Belić, Ugleša (2018), *Rodna dimenzija enciklopedijskog teksta. Ideologija i interkulturnalnost*, Fondacija akademika Bogumila Hrabaka za publikovanje doktorskih disertacija, VANU, Novi Sad.

Božinović, Neda (1996), *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, Devedeset četvrta i Žene u crnom, Beograd.

Dabižinović, Ervina (2028), *Diskursi o ženama Boke Kotorske: rodni identiteti (1815-2015)*, doktorska disertacija, CRS, ACIMSI, UNS, Novi Sad

Disch, Lisa (ed.) & Mary Hawkesworth (ed.). (2016), *The Oxford Handbook of Feminist Theory*, Oxford University Press, New York.

Dojčinović, Biljana i dr. (2018), „Annotated Bibliography of Journals and Books on Gender Issues in Serbia 1991–2003“, *Knjiženstvo*, <http://www.knjizenstvo.rs/en/journals/2018/bibliographies/annotated-bibliography-of-journals-and-books-on-gender-issues-in-serbia-1991-2003#gsc.tab=0> Pristupljeno 20.10.2022.

Kecman, Jovanka (1978), *Žene Jugoslavije u radničkom pokretu i ženskim organizacijama 1918–1941*, Narodna knjiga i Institut za savremenu istoriju, Beograd.

Kojić Mladenov, Sanja (2020), *Skok i zaron: diskursi o rodu u umetnosti*, Proartog, Beograd.

Lekić, Stojanka (2017), *Znamenite žene Velikog Bečkereka – Petrovgrada – Zrenjanina do polovine XX veka*, Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.

Mitro, Veronika (prir.), Vesna Krčmar (prir.) i Marijana Čanak (prir.) (2007), *Pogled u nazad - Svenka Savić o igri i baletu*, Futura publikacije i ŽSI, Novi Sad.

Muzej Matice srpske (1893), *Statut o prostituciji*, Futura publikacije, Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Nikolić, Gordana (2007), *Rodni stereotipi u udžbenicima za mlade razrede osnovnih škola za decu sa lakom mentalnom nedovoljnom razvijenošću*, magistarски рад, CRS, ACIMSI, UNS, Novi Sad.

Pavlović Jovana, Sandra Farkaš i Jelena Memet (2012), *Kratak pregled istorija ženskog organizovanja u Kruševcu: 19-ti i prva polovina 20-tog veka*, Udruženje žena Peščanik, Kruševac.

Pejović, Dragana (2022), *Položaj žena u prostituciji u Srbiji*, Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.

Petrović, Aleksandar i Andrijana Vasiljević (2020), *Kratak pregled izumiteljki u Srbiji XX veka*, Zavod za intelektualnu svojinu Republike Srbije, Beograd.

Popović, Dragana (2012), *Žene u nauci: od Arhimeda do Ajnštajna... Osvajanje osvojenog*, JP Službeni glasnik, Beograd.

Prelić, Mladena (ur.), Lada Stevanović (ur.) i Miroslava Lukić Krstanović (ur.) (2022), *Rod, znanje i moć: istorija, nasleđe i značaj naučnica u Srbiji*, Etnografski institut SANU, Beograd.

Reinharz, Shulamit & Lynn Davidman (1992), *Feminist methods in social research*, Oxford University Press, New York, Oxford.

Savić, Svenka (1997), „Ženske studije u Vojvodini“, *Femnističke sveske*, 9-10, <https://www.womenngo.org.rs/fs-9-10>. Pristupljeno 15.10.2022.

Savić, Svenka (2018), *Erika Marjaš*, Futura publikacije i ŽSI, Novi Sad.

Savić, Svenka (2019), *Žarko Milenković i Mirjana Matić*, Futura publikacije i ŽSI, Novi Sad.

Stevanović, Lada (ur.), Mladena Prelić (ur.), Miroslava Lukić Krstanović (ur.) (2020). *Naučnice u društvu. Radovi sa konferencije održane od 11. do 13. februara 2020. u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti u Beogradu*, Etnografski institut SANU, Beograd.

Stojaković, Gordana (prir.) (2002), *NEDA – jedna biografija*, Futura publikacije i ŽSI, Novi Sad.

Stojaković, Gordana i Svetlana Kresoja (2014), *Ženska imena Novog Sada. Vodič za ljubitelje alternativnih tura*, Turistička organizacija Novog Sada, Novi Sad.

Stojanović, Ljiljana, Ivana Ristić i Mirjana Mijajlović (2012), *Leskovac iz ženskog ugla: Zasluzne žene Leskovca*, Žene u crnom, Beograd.

Vuletić, Ljiljana (prir.) (2010), *Portreti žena: Ksenija Atanasijević*, Plavi jahač group, Beograd.

Vuletić, Ljiljana (prir.) (2011), *Etika hrabrosti Ksenija Atanasijević*, Žene u

crnom, Rekonstrukcija Ženski fond, Centar za ženske studije, Beograd.

Vujošević, Lela (2016), *Žensko lice istorije Kragujevca*, Klub „Vidosav“, Kragujevac.

Zajović, Staša (prir.) (2021), *Pamtimo antiratni otpor - Vera Vebel Tatić i Centar za antiratnu akciju Ada*, Žene u crnom, Beograd.

Prilog 4. Anketa „Šta su ženske studije?“, 15. oktobar 2022. „Ženske studije u Subotici“, Subotica

Br.	Šta smatrate da ženske studije naučavaju?	Da li ste već negde pohodali takve studije? Ako da, navedite gde i kada.	Šta očekujete od ovog niza predavanja?	Kako ćete upotrebiti (novo znanje)?
1.	Mislim da se bave ženskim pravima, dostignućima žena u prošlosti, osnaživanje žena u sadašnjosti.	Ne.	Malo znam o ŽSI. Očekujem da će se bolje upoznati, stvoriti nova prijateljstva.	Novo znanje bih upotrebila u svom pozivu (specijalna edukacija i rehabilitacija) ili izučavanju žena u Subotici i okolini.
2.	Kako promeniti položaj žena u društву.	Ne.	Nove ideje.	Za istraživanje o sportistkinjama Subotice.
3.	Smatram da su ženske studije jedan interdisciplinarni skup znanja vezanih za sve pitanja koja se tiču žena i njihovog društvenog položaja. Ono što je bitno, a šta ženske studije uvek ukazuju, to su kontinuiteti ženske borbe za prava, i pokretanje i razbijanje poslojećih stega patrijahrhalnog sistema. I one treba da navode na dalji rad i dalje promene.	Jesam i evo nekih od njih: -„Onlajn ženske studije“ Akademска иницијатива „Forum 10“ i Ženske studije i istraživanja (novembar 2020) -„Feminističke medijске kulture“, obrazovni modul, Centar za ženske studije (mart 2021) -Feminist Spring School, Alternativni centar za devojke, Kruševac & Artoplis Center, Priština (april–novembar 2021) -„Uvod u ženske studije“, Centar za ženske studije Beograd (septembar 2022)	Jedan tematski raznovrstan i uređen program na kojem ću stići nova i proširiti postojeća znanja. Za dalje istraživanje, kako profesionalno, tako i privatno, jer sam sigurna da će me predavanja usmeriti na neke nove puteve i nova znanja!	

4.	<p>Nove perspektive društvenog položaja žena. Značaj i mogućnosti ženskog delovanja u svim oblastima života</p>	<p>Nisam pohađala ništa slično.</p>	<p>Nova saznanja o ženskim mogućnostima i postignućima, kako u prošlosti, tako i korišćenje tih podataka u sadašnjosti, a radi kvalitetnije pozicije žena u budućnosti.</p>	<p>Nameravam ga koristiti u daljem radu kroz razne vidove projekata, u oblasti kulture i umetnosti, a posebno u pravcu psihološke podrške ženama.</p>
5.				

6.	<p>Smatram da ženske studije, u onom obliku u kom su bile i jesu prisutne kod nas, nadomeščaju manjčavosti zvaničnog obrazovnog sistema, kao demokratična alternativa slobodna da bude posvećena znanjuma koja sistem planski i neplanski marginalizuje. Ovo se posebno odnosi na znanje o ženama, znanje koje potiče od žena i za žene, ali i znanje o ženskom organizovanju, i to ne samo po pitanjima ženskih prava, već i po pitanjima antiratnog delovanja, političkog učešća na različitim nivoima itd. Smatram da su ženske studije okupljalište za uvažavanje i deljenje teorije, ranijih praksi, te budućih strategija, i kao takve imaju suštinsku ulogu u očuvanju kontinuiteta znanja i prakse u pokretu.</p>	<p>Na ličnom nivou, pre svega se nadam boljem razumevanju aktivizma i ženskog delovanja i samoorganizovanja u Vojvodini iz koje i potičem. Očekujem da domene dopru neke knjige koje su možda zanemarene ili potisnute čak i u samom pokretu. Zatim, očekujem da znanje kasnije mogu i da primenim u različitim sfarama. Kolektivno, očekujem povezivanje sa novim drugaricama, eventualno umrežavanje radi zajedničkog delovanja, a minimum da nakon zajedničkih studija imamo jedno završno okupljanje gde bismo se međusobno oslušnule, mapirale, prepoznale svoje potencijale za dalje delovanje.</p> <p>Svakako ću ga upotrebljavati u radu u Rekonstrukciji Ženskom fondu, odnosno u direktnoj saradnji sa feminističkim/ženskim pokretom, kao i drugim savezničkim pokretima. Dalje, kao dramaturškinja, verujem da će ova vrsta znanja biti dragocena i za ono što pišem. I svakako, volela bih da mi novostrečena znanja буду reflektovana i u svakodnevnom ponašanju, razumevanju kako ljudi tako i konteksta i uopšte kompleksnosti koje živimo.</p>
----	---	---

7.	Prisutnost žena u različitim sferama svakodnevnog života.	Nisam nikada, jedno sam na fakultetu slušala predmete gde smo govorili o rodno osetljivom jeziku, odnosu između jezika i društva i slično.	Očekujem da proširim svoja znanja na pojima vezanim za ženske studije o kojima manje znam, na primer u oblasti umetnosti, ali i da produbim ona znanja koja već posedujem.	Prvo, podizanje sopstvene svesti o ženama i njihovoj moći i prisutnosti mi je pričinilo važno za mene lišno, a pored toga eventualno oključivanje znanja u naredni rad kojim se budem bavila u okviru odnosa jezika i roda.
8.	Ženske studije se na univerzitetskom nivou bave pitanjima žene u smislu istorijskog položaja žene u svim sferama života, njenim pravima, emancipacijom i učešću i stepenu dominacije u društvu. Bave se analizom postojećeg stanja i načinima za unapređenje.	Ne.	Očekujem lično i profesionalno usavršavanje, proširenje znanja i iskustava kao i razmenu znanja i mišljenja u ovoj oblasti.	Primenjuvачu ga u svakodnevnom radu i aktivnostima.
9.	Pre svega feminističko usavršavanje kao nezaobilaznu metodološku alatku u formiranju kritičkog mišljenja, zatim feminističku dopunu intelektualnog i umetničkog istorija, ali i analitičku poziciju koja stremi razvijati progresivne, odnosno emancipacijske prakse do trenutka spoznaje žena svog sopstvenog položaja.		Nisam pohađala, ali sam učestvovala kao predavačica na tim studijama na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, nekoliko godina uzaštopno [5] sa temom „Žene u vojsci“.	Na proširivanje mog vokabulara za buduće projekte, predavanja, ali i razgovore sa običnim svetom koji nema mogućnost da čuje ovako specifične teme kao na ženskim studijama. Za nova mišljenja, razgovore, lucidna pitanja, „tvrdogлавe“ analize, pisanija, prevodenja, čitanja o najrazličitijim feminističkim temama, praksama koje su obeležile pokrete, aktivizam, teorije i naše sopstvene živote.

Prilog 5. Uputstvo za tehničku pripremu teksta

UPUTSTVO ZA TEHNIČKU PRIPREMU TEKSTA

Tekst pisati rodno osetljivim jezikom (ROJ), ne duže od 30 stranica.

PISATI U PRVOM LICU.

Font

Svi tekstovi treba da budu kucani fontom Times New Roman, 12, prored 1,5; pisani na srpskom jeziku, latinicom ili cirilicom.

Strana imena autora/ki koji se pominju u tekstu transkirbovati, a prilikom prvog pominjanja ispisujemo u zagradi originalnim jezikom i pismom. Pojedine reči i izrazi mogu biti, iz naučno-stručnih potreba, pisani na originalnom jeziku i pismu. Svi citati na srpskom jeziku sa nekog drugog jezika, a koji su prevod autorke teksta, naznačiti izrazom u zagradi (u prevodu autorke).

Pravopis srpskoga jezika (Pešikan, Jerković, Pižurica, 2010) primeniti u tekstovima.

Zaglavljve

1. Ime i prezime: ime kurent, prezime verzal, na početku rada u levom bloku, sa afilijacijom.

2. Ime rada, font 12, verzal

Sažetak

Način pisanja: SAŽETAK; po strukturi preslikan tekst rada i sadrži uvod, precizno određen cilj rada, sažeto definisane postupke i metode, rezultate rada i zaključak. Sažetak ne treba da bude duži od 300 reči, prored 1.0, font 10.

Posle Sažetka slede ključne reči (način pisanja: KLJUČNE REČI); do 10 reči i pojmove, redosledom abecednim (odnosno azbučnim); prored 1.0, font 10.

TEKST RADA: struktura i literatura

Segmentiran je u pojedine delove: 1.0. Uvod, 2.0. Cilj, 3.0. Metod, 4.0. Rezultati, 5.0. Zaključak, 6.0. Literatura, 7.0. Prilozi (videti detalje u Tekst sažetka).

Naslovi poglavlja su centrirani i boldirani. Potpoglavlja su boldirana i pišu se na početku reda bez uvlačenja teksta.

Primer:

4.0 Rezultati istraživanja

4.1 Kvantitativni rezultati

4.2 Funkcije govorenja uglaš i prekidanja

Unutar teksta pozivanje na radove pojedinih autora/ki treba da bude navođeno na sledeći način: prezime autora/ke, godina izdanja, dvotačka i strana u zagradi: (Savić 2001: 17); (Duhaček 2009: 57).

U popisu literature na kraju teksta, ako je reč o monografskoj publikaciji, navodi se prezime/na i puna ime/na autora/ke, godina, naslov teksta, mesto, izdavač.

Gros, Elizabet (2005), *Promenljiva tela: ka telesnom feminizmu*, Centar za ženske studije, Beograd.

Ukoliko je više od 3 autor/ki, pisati prezime i ime prve, uz odrednicu et al. (ili skraćeno: i dr.).

U popisu literature, ako je reč o serijskoj publikaciji, navodi se prezime i ime autora/ke, godina, naslov teksta pod navodima, ime serijske publikacije, broj sveske ili toma, strane na kojoj se tekst nalazi (svaki element odvojen zapetama):

Savić, Svenka (1995), „Jezik i pol (II)”, *Ženske studije*, br. 2/3, Centar za ženske studije, Beograd, 228–244.

Ukoliko je više tekstova iste autora/ke, redajamo ih hronološkim redosledom, a ako je u istoj godini više tekstova onda uz godinu stavljamo malo slovo abecede/azbuke:

Savić, Svenka et al. (2007a), *Romkinje 2: životne priče Romkinja u Srbiji*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Savić, Svenka et al. (2007b), *Hrvatice, Bunjevke, Šokice: životne priče*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Tekstovi dostupni onlajn u popisu literature se navode na sledeći način:

Monografske publikacije: Prezime i ime autor/ke, naslov, internet adresa s koje je tekst preuzet, datum preuzimanja.

Primer: Stephens, James. *Irish Fairy Tales*.

<<http://www.surlalunefairytels.com/books/ireland/jamesstephens.html>>. 2. 9. 2010.

Periodična publikacija: Ime i prezime autora, naslov teksta pod navodima, naslov periodične publikacije kurzivom (italikom), broj i datum publikacije (samo ako nije sadržana u internet adresi), internet adresa, datum preuzimanja:..

Opačić, Zorana. „Odrastanje u multikulturalnim sredinama u srpskoj književnosti za decu i mlade”. *Detinjstvo*

<http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/Detinjstvo/XXXV_4/index_html?stdlang=ba_rs> 2. 9. 2010.

Ako je knjiga zbornik radova sa naučnog skupa ili posvećen jednoj temi kao autor, tj. autorka navodi se priređivač ili priređivačica tog dela, te dodajemo “ur.” ako je urednik/ca ili “prir.” ako je priređivač/ica ili “ed.” (“editor”) ako je knjiga pisana na stranom jeziku.

Đurković, Mišo (ur.) (2007), *Srbija 2000–2006: država, društvo, privreda*, Institut za evropske studije, Beograd.

U popisu literature bibliografske jedinice redjamo azbučnim redosledom prezimena autora i autorki (ako je tekst na cirilici) ili abecednim redom (ako je tekst na latinici). Dopunski kriterijum je godina izdanja.

Ukoliko tekst ima Priloge, unutar priloga odrediti sadržinu: Prilog 1 (dati naslov priloga); Prilog 2 (dati naslov priloga). U priloge uvrstiti sve ono što su dodatne potvrde istraživačkim rezultatima ili dokumentaciji: anketni list, upit-

nik, tabele, grafikoni i sl.

Grafikoni, prikazi, slike i ilustracije moraju biti u okvirima standardnih margina i moraju biti potpisani i označeni brojevima (npr. *Grafikon br. 1. Žene kao objekti u tekstovima*), kao i u crno-beloj boji.

Rezime (Summary)

Posle popisa literature sledi rezime na stranom (engleskom) jeziku. Sadrži: ime i prezime autor/ke, naslov rada, tekst rezimea koji je po strukturi sličan Sažetku na početku rada, sadrži cilj rada, sažeto definisane postupke i metode, rezultate rada i zaključak (poželjno i preporuku za dalji rad). Rezime može biti širi od Sažetka i dosezati do 10% ukupnog obima rada. Posle Rezimea slede ključne reči.

Font Times New Roman, veličina slova 10. Ključne reči: navesti najviše 10 reči.

Prilog 6. Uputstvo za pisanje sažetka

Svenka Savić

Tekst Sažetka

Većina naučnih časopisa danas ima ustaljenu šemu za pisanje tekstova. Jedno od pravila je da se na samom početku nalazi **sažetak** onoga što se u tekstu nalazi. Smisao Sažetka je da posluži čitateljkama i čitaocima u odluci da li tekst da čitaju u celini, ili ne. Zato je potrebno da empatišemo sa potencijalnim auditorijumom (stavimo se u njihovu poziciju) i procenimo šta bi iz te druge perspektive njima bilo od koristi da pročitaju u sažetom obliku. Sposobnost pisanja sažetka se stiče vežbanjem.

Svaki sažetak treba da sadrži delove koje ima tekst: *uvod, cilj, metod, rezultati, (diskusija), zaključak, ključne reči*. Osnovana je segmentacija naučnog teksta.

1.0. Uvod sadrži osnovne kontekstualne elemente koji pomažu čitaocima teksta da razumeju cilj rada i ostale delove, jer je svaki tekst ideoleski uklopljen u disciplinu, društveno-politički ili istorijski kontekst. Svuda gde je to moguće jasno pokazati kojoj teorijskoj opciji pripada rad.

2.0. Cilj rada jasno izdvojiti u tekstu, kako bi auditorijum mogao proceniti uspešnost istraživanja saopštenog u tekstu u zavisnosti od cilja autorke.

3.0. Metod sadrži osnovne podatke o korpusu podataka, ispitanicama, načinu analize podataka. Cilj je u vezi sa načinom na koji se odabira metod istraživanja, ostvaruje diskusija i izlažu rezultati.

4.0. Rezultati se nabrajaju redosledom analiziranja u tekstu.

5.0. Zaključak je u neposrednoj vezi sa ciljem i najčešće njime počinje (»Cilj rada je bio da...«). Nabrajaju se rezultati i daju preporuke za dalji rad.

6.0. Literatura se piše ABC redosledom autor/ki (videti Uputstvo za pisanje teksta semi)

7.0. Prilozi obuhvataju emprijski materijal za koji autorka procenjuje da može koristiti u razumevanju delova teksta (tabele, grafikoni, intervjuji, ankete, upitnici i sl.).

Ključne reči se izlažu ABC redosledom, ne više od 10, one pomažu da se shvati u koju (interd)disciplinu treba rad kategorisati, koja je osnovna terminologija koja signalizira teorijski pristup.

Seminarski, master, doktorski rad na rodnim studijama pišemo u prvom licu, rodno osetljivim jezikom (ROJ), uz korišćenje sintaksičkih oblika sažimanja rečenica teksta, izbegavanja digresija, korišćenja minimalnog broja napomena (fusnota).

Ukratko, kada naučimo da sastavimo sažetak teksta (knjige) dobijamo moćno

sredstvo vladanja naučnim jezikom u interdisciplinarnom području rodnih studija, koje, zatim, primenjujemo i u čitanju tekstova drugih autorki. Ukratko, stičemo sposobnost da odvajamo bitno od nebitnog i da bitno saopštavamo svedenim jezičkim izrazom u kontinuiranom tekstu (izbegavajući digresije).

Prilog 7. Uputstvo za pisanje prikaza knjiga

PISANJE PRIKAZA KNJIGA

Prikaz knjige je jedan od tipova teksta koji se mora savladati. Pisanje prikaza je samo jedno od umeća koje se uči i usavršava. U prikazu je osoba koja prikazuje u nadmoći nad autorom dela koje se prikazuje. U tom smislu možemo govoriti o statusno neravnopravnom odnosu autora i prikazivača. Otuda je važna već prva informacija da se prikazi mogu pisati na različite načine u zavisnosti od discipline, tipa knjige (monografije, skup članaka sa nekog skupa, zbornici radova koji u kontinuitetu izlaze, na primer, časopis *Ženske studije* u Beogradu), zatim od tipa novina, časopisa ili knjige u kojem je prikaz objavljen. Posebnu dimenziju prikaza čini podatak da je knjiga pisana u originalu na nekom drugom jeziku i da se na našem jeziku prikazuje za ovu sredinu (što od prikazivača iziskuje i znanje o prevodu termina na naš jezik i mnoge druge stvari vezane za problematiku prevođenja).

Pojedine naučne discipline su razvile određena pravila za pisanje prikaza (o čemu se može doznati, najčešće, iz podataka napisanih na poleđini časopisa), isto tako i pojedini časopisi, naročito svetski imaju određeni tip slova kojima se pišu naslov, poglavlja i drugi odeljci u tekstu. Pravila se, dakle, odnose na način pisanja ili dužinu prikaza. Neki časopisi, na primer, nemaju rubriku prikaza, drugi ograničavaju dužinu samo na dve kucane stranice, neki prave razliku između kratkih prikaza i dužih koji su onda detaljnije raspravljanje o jednom pitanju (tzv. pregledni prikazi, na primer, prikaz knjige Skinera koju je u časopisu *Language* dao tada mladi Noam Čomski 1959, kojim je urnisao velikog, i tada nedodirljivog, velikana američke psihologije Skinera).

Postoji ipak opšta forma prikaza na osnovu kojeg znamo da je to upravo taj tip teksta.

1. Na samom početku se daju podaci o knjizi koja se prikazuje u izdvojenom pasusu, najčešće drugaćijim slovima pisano da ukaže da se radi o posebnom tekstualnom tipu:

Svenka Savić (1993), Diskurs analiza, Filozofski fakultet, Futura publikacije, Novi Sad, 235 str.

Daju se svi relevantni podaci o knjizi: ime i prezime autora, naziv knjige, ako ima podnaslov onda i on, izdavač, mesto izdanja, broj stranica, ako ima dodataka, kao što su slike, tabele i sl., što može biti i drugačije paginirano, onda i to tako navesti.

Ukoliko knjiga ima više autora, na primer do tri autora, navode se puna imena i prezimena svih, ukoliko ima više, navodi se prvi autor i dodaje *et al.* (= i dr.).

Ako je knjiga koju prikazujete na stranom jeziku objavljena, onda sve u ori-

ginalu navesti, naslov knjige u zagradi na našem jeziku, ukoliko pravila časopisa za koji pišete ne nalaže drugačije.

2. Sledi tekst prikaza koji ima: uvod (ili kontekstuiranje knjige u vremenu, prostoru, trenutku političkom, ekonomskom, društvenom i sl.), zatim sadržaj (ili ono zbog čega je knjiga pisana), pa procena/kritički ugao autora prikaza o knjizi i preporuka knjige kome može biti od koristi.

2.1. Cilj svakog prikaza je da prikaže (zato se i zove tako) potencijalnim čitaocima dovoljno informacija od kojih bi oni pošli u daljem pristupu knjizi, autoru, temi... Zato je jedan od načina uvodenja u knjigu, ili kontekstuiranja, upravo nekoliko podataka o autoru/ima. Ako je ona iz strane sredine, prvi put se delo prevodi i objavljuje u našoj sredini ili jeziku, onda tako oformiti sumu informacija da čitaci mogu vezati neko sećanje ili neki elemenat znanja o autorima za ovaj prevod (na primer, Toni Morison je dobila Nobelovu nagradu, a da kod nas tek ovih dana na srpskom izlazi prvi put njen roman).

2.2. Ako je pak dovoljno poznat autor (kao sto je slučaj sa Pavićem kod nas), onda uvod, ili kontekstuiranje ove vrste nije neophodno. Prikaz može početi temom knjige: ko se njome pre bavio, na koje načine, ko su neposredni pretvodnici u ovom nizu do ove autorke, odnosno ako je o tome pisano prvi put, itd. Kontekstuiranje teme prikazuje autora prikaza kao kompetentnu osobu i tu šansu treba iskoristiti.

Gotovo da se ne može navesti iscrpna lista svih mogućnosti kontekstuiranja (ili uvoda) u prikazu što bi bilo podjednako prikladno za svaki prikaz, jer to zavisi od toga kako autora prikaza percipira svoje čitalaštvo datih novina, časopisa ili knjige za koju piše prikaz. Ukoliko je autor prikaza stalni saradnik nekog časopisa, novina ili revije, onda su čitaoci već navikli na njega i stekli potrebnu sumu zajedničkog znanja. Ako se neko prvi put pojavljuje prikazom u nekom listu, novinama, TV ili radiju, to je, naravno, druga priča.

3. Najteži deo u pisanju prikaza je kako sadržaj knjige (koja nekada može biti i 1000 strana ili u nekoliko tomova) napisati na dve stranice teksta, koliko je uredništvo dozvolilo, a da bude informativno, kritičko, pitko, itd. Postoje razne mogućnosti da se iz ove teškoće izađe, bez velike pogreške.

3.1. Može se navesti suma pitanja o kojima se u knjizi raspravlja, a prema postojećem sadržaju u knjizi. Sadržaj u knjizi nam je putokaz za segmentaciju problematike u tekstu prikaza. Sadržaj knjige nekada može biti neinformativan (na primer, samo oznake: Poglavlje I, II, III, itd.), zato je dužnost prikazivača da tim delovima odredi tematske identifikacije:

U poglavlju II autorka se bavi teorijskim razmatranjem analize diskursa (i sl.).

U poglavlju III primerima pokazuje kako se teorije mogu potvrditi.

U poglavlju VI..... itd.

Ovakvim postupkom prikazivačica omogućava čitaocima da stvore mental-

nu sliku ukupne problematike u knjizi i da, shodno tome, pokažu svoje interesovanje za kupovinu ili nalaženje knjige.

3.2. Nakon navođenja ukupnog sadržaja i problematike, autor prikaza se može fokusirati na jedan problem za koji prikazivačica knjige, ili časopi/novine za koje piše, pokazuje posebnu zainteresovanost, ili kompetenciju, pa samo to detaljnije razraditi. Na primer, ako je knjiga o feminizmu, a poglavlje o nasilju nad ženama i objavljuje se prikaz u časopisu koji je tematski posvećen nasilju, onda je takav pristup prihvatljiv. Isto se može pristupiti naročito ako se želi nglasiti pozitivna, ili negativna, strana samo tog jednog dela, a o ostalim delovima dati načelni sud.

Nikada ne znamo ko će pročitati neki prikaz, zato on mora biti pisan dovoljno jasnim jezikom da koristi najširem krugu, sada, ali i iz istorijske perspektive (nekada se prikazi čitaju i po 20–30 godina kasnije. Na primer, negativan prikaz *Istorijskog srpskog jezika* Ivana Popovića, koji je dao Pavle Ivić pedesetih godina XX veka, a data knjiga je doživela prevod na nemački jezik i priznata je u svetu). Stručna terminologija, ili poseban stil, kako je u književnoj kritici, koju neguje ili sam časopis ili sam autor, može biti prepreka u razumevanju prikaza pa danas nije preporučljiv.

3.3. U kritičkoj proceni knjige namera prikazivačice je presudna za fisionomiju ili sadržaj prikaza. Nekada se putem prikaza obračunavaju dve strane (autor i prikazivač), a da čitaoci prikaza toga ne moraju biti svesni, nego dijalog vode preko teksta prikaza. Nekada je namera prikazivačice da afirmiše novo, nepoznato ime, temu ili nameru u sredini, pa daje mnogo više informacija nego što ih je u samoj knjizi, kako bi stvorila novi kontekst svim navedenim elemenima (na primer, pitanje seksualnih manjina danas kod nas). Nekada namera prikazivačice može biti da umanji važnost knjige, pa ne kaže dovoljno, ili dovoljno jasno, o onome što je suštinski novo, dobro, preporučljivo ili bolje u knjizi i praktično knjigu ne preporuči, a ova to zaslzuje.

Nije dobro kada se samo opiše, desrkptivno prenese, čega u knjizi ima bez kritičke procene ili eksplisitne namere prikazivačice (mada se i ovakvih prikaza moguće pročitati).

4. Preporuka čitaocima je važan deo u prikazu koji pomaže čitalištvu da se odredi i opredeli. Najčešća je, i najmanje netačna rečenica: *knjiga je namenjena svima onima koji se na bilo koji način bave tematikom koju smo u ovom prikazu naveli*, ali je najmanje korisna. Obaveza je prikazivačice da knjigu preporuči upravo onima koji još ne znaju da knjiga postoji. Zato traganje za pravim čitalištvom, tj. nalaženje prave jezičke forme za one koji knjigu treba da kupe i pročitaju jednako je važna za autora knjige, koliko za časopis (novine, reviju) u kojoj se prikazuje, koliko i za izdavača (izdavači žive od prodatih knjiga).

Ponekad jedna knjiga dobije mnogo prikaza, pa ste u lakšoj situaciji ako svoj prikaz pišete nakon svih i otvarate samo deo ukupne problematike. Druga je po-

zicija kada ste prvi u tom lancu. Nadalje, prikaz knjige na stranom jeziku (koju prikazujete na našem) može da ima više prikaza objavljenih na jeziku u sopstvenoj sredini), što vam samo delimično može pomoći, jer su druge vrste znanja onih čitalaca na maternjem i ovih na prevedenom jeziku, ali je vaša dužnost da se o njima raspitate.

Svenka Savić

Novi Sad, 31. 1. 2002.

Prilog 8. Evaluacioni list

,,Ženske studije i istraživanja“ Novi Sad, podružnica Subotica
Edukativni program ženskih studija „Ženske studije u Subotici“, oktobar-decembar 2022., Subotica

EVALUACIONI LIST

1. Da li su predavanja u programu ženske studije ispunile tvoja očekivanja (zaokružiti)? DA NE

1.1.Opiši na koji način?

2. Šta je bilo najkorisnije od predavanja koja si slušala (možete zaokružiti više od jednog izbora)?

Margareta Bašaragin „Prilog istoriji ženskih studija u Republici Srbiji i Subotici: 1991-2022.“, „Rod u razgovoru u razredu“, „Antifašistkinje Subotice nekada“, „Znamenite subotičke Jevrejke“

Mirjana Dokmanović „Rodna dimenzija urbanog planiranja“

Jasminka Dulić „Razlike između polova u vrednosnim orijentacijama i stavovima“

Tatjana Kiš Čegar „Znamenite žene subotičke pozorišne scene“

Jasna Jovićević „Autoetnografija kao način sticanja novog znaja u rodnim studijama“

Dejan Mrkić „Zaboravljene subotičke preduzetnice i zanatljike između dva svetska rata“

Zorica Mršević „O rezoluciji Saveta bezbednosti UN Žene, mir, bezbednost“

Dragana Pejović „Identitet prostitutke u kontekstu ljudskih prava“

Maja Rakočević Cvijanov „Prilog metodi životna priča: lično iskustvo kroz umetničku biografiju“

Sara Savić „Veterinarke u Srbiji“

Nela Tonković „Pronalaženje ravnoteže: savremene vizuelne umetnice Subotičanke“ i „Jedan sasvim drugi svet: umeće slamarki i njihova borba za afirmaciju ženskog narodnog stvaralaštva“

Staša Zajović „Ženski sud – feministički pristup pravdi“

Radmila Zečirović „Ženska romska mreža u Srbiji“

Milena Žikić „Žene u Velikom ratu“

2.1. Obrazloži svoj izbor?

3. Količina podeljene literature (uživo i putem mejla) za predavanja bila je (zaokruži):

- a) dovoljna b) nedovoljna

3.1. Ako je odgovor b), navedi koju literaturu bi još rado posedovala:

4. Da li ste posećivale sajt ŽSI (zaokružiti)? DA NE

4.1. Ako DA, koliko često (zaokružiti)? a) često b) ponekad c) nikad

4.2. Ako je odgovor pod a) navedite šta je dobro i korisno bilo na sajtu za vaše poimanje ženskih studija?

4.3. Ako je odgovor pod c) navedite gde nalazite podatke za svoje teme u oblasti ženskih studija:

5. Iz koje oblasti ženskih studija bi volela da proširiš znanje, nakon osnovnog, a stečenog u ovom programu?

6. Proceni pripremu za pojedina predavanja (zaokruži):

- a) odlična; b) dovoljna; c) nedovoljna.

7. Proceni ukupnu organizaciju ovog programa ženskih studija u Subotici? a) dobra; b) nedovoljno.

7.1. Ako je odgovor pod a) obrazloži izbor:

7.2. Ako je odgovor pod b) obrazloži izbor:

8. Predavanja su održavana kombinovano (onlajn i uživo), proceni:

- a) dobro; b) prihvatljivo; c) nije dobro;

Obrazložite izbor:

HVALA!